

EUROPEISKA GEMENSKAPERNAS KOMMISSION

Bryssel den 30.10.2000
SEK(2000) 1832

ARBETSDOKUMENT FRÅN KOMMISSIONENS AVDELNINGAR

Memorandum om livslångt lärande

Memorandum om livslångt lärande

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1.	Inledning	3
2.	Livslångt lärande – Dags att agera.....	5
3.	Ett medborgarnas Europa genom livslångt lärande	7
3.1.	Kunskapssamhället: förändringar som utgör utmaningar	7
3.2.	Ständigt lärande under hela livet.....	8
3.3.	Att arbeta tillsammans för att omsätta livslångt lärande i praktiken.....	10
4.	Insatser inom livslångt lärande: sex centrala budskap	11
4.1.	Centralt budskap nr 1: Nya grundläggande färdigheter för alla.....	11
4.2.	Centralt budskap nr 2: Mer investering i mänskliga resurser	12
4.3.	Centralt budskap nr 3: Innovation i undervisning och inläring.....	14
4.4.	Centralt budskap nr 4: Att värdesätta lärandet.....	15
4.5.	Centralt budskap nr 5: Nytt tänkande inom studie- och yrkesvägledning	17
4.6.	Centralt budskap nr 6: Att föra lärandet närmare individerna	19
5.	Att mobilisera resurser till livslångt lärande	21
Bilaga I : Exempel på goda idéer inom livslångt lärande		
Bilaga II - Utsikter att utarbeta indikatorer och riktmärken för livslångt lärande		

1. INLEDNING

Europeiska rådets möte i Lissabon i mars 2000 markerar ett **avgörande tillfälle för inriktningen för både politik och handling i Europeiska unionen**. I slutsatserna bekräftas att Europa utan tvekan har tagit steget in i kunskapsåldern, med allt vad det innebär för det kulturella, ekonomiska och sociala livet. Hur vi lär oss, hur vi lever och arbetar - allt detta förändras snabbt. Detta innebär inte bara att individerna måste anpassa sig till förändringar, utan även att etablerade beteendemönster måste förändras.

I slutsatserna från Europeiska rådets möte i Lissabon bekräftas att inriktningen på **livslångt lärande är en förutsättning för en lyckad övergång till en kunskapsbaserad ekonomi och ett kunskapsbaserat samhälle**. Därför ligger Europas system för allmän och yrkesinriktad utbildning i själva centrum av de kommande förändringarna, eftersom även dessa system måste anpassas. I slutsatserna från Europeiska rådets möte i Feira uppmanas "medlemsstaterna, rådet och kommissionen (...) att inom sina behörighetsområden fastställa enhetliga strategier och praktiska åtgärder för att främja livslångt lärande för alla"¹. I detta memorandum behandlas uppdraget från Europeiska rådets möten i Lissabon och i Feira, nämligen att genomföra livslångt lärande. Syftet med memorandumet är **att inleda en Europa-omfattande debatt** om en övergripande strategi för genomförandet av livslångt lärande för såväl individer som institutioner, och på alla områden inom det offentliga och det privata livet.

Livslångt lärande har inom ramen för Europeiska sysselsättningsstrategin definierats av medlemsstaterna och kommissionen som omfattande all meningsfull inlärningsverksamhet som bedrivs fortgående med syftet att förbättra kvalifikationer och kunskap². Det är den definitionen som används i detta memorandum som utgångspunkt för vidare diskussion och handling.

Livslångt lärande är inte längre bara en aspekt på allmän och yrkesinriktad utbildning utan **det måste bli den ledsagande principen** för tillhandahållande av och deltagande i hela spektrumet av inlärningsmiljöer. **Under nästa årtionde måste denna vision bli verklighet**. Alla som bor i Europa, utan undantag, bör ha lika möjligheter att anpassa sig till de krav som förändringarna i samhället och näringslivet ställer och att aktivt delta i utformningen av Europas framtid.

Följderna av denna genomgripande förändring vad gäller perspektiv och praxis förtjänar och motiverar den debatt som föreslås här. **Medlemsstaterna**, som är ansvariga för sina utbildningssystem, **bör leda denna debatt**. Den bör också föras i medlemsstaterna och inte bara på europeisk nivå. Livslångt lärande gäller allas framtid på ett sätt som är unikt för var och en. Debatten bör föras **så nära medborgarna som möjligt**. **Kommissionen har för avsikt att utarbeta en rapport under hösten 2001 med ledning av resultaten av denna**

¹ Slutsatserna från Europeiska rådets möte i Feira, punkt 33.

² Initiativet till Europeiska sysselsättningsstrategin. togs vid Europeiska rådets toppmöte i Luxemburg i november 1997. I den inrättades ett övervaknings- och rapporteringsförfarande för alla medlemsstater, med ledning av riktlinjer för sysselsättning som ses över varje år. Sysselsättningsstrategin vilar på fyra pelare, nämligen anställbarhet, företaganda, anpassbarhet och lika möjligheter.

debatt. Rapporten kommer att behandlas inom ramen för den öppna metoden för samordning som man enades om vid toppmötet i Lissabon.³

I början av detta memorandum anges argumenten för genomförandet av livslångt lärande. I avsnitt 2 hävdas att främjandet av ett aktivt medborgarskap och främjandet av anställbarhet är två mål för livslångt lärande som är lika viktiga och som hänger samman. Medlemsstaterna är eniga vad gäller denna prioritering, men har inte vidtagit något omfattande samordnad verksamhet. I avsnitt 3 anges att omfattningen av de pågående förändringarna i näringslivet och i samhället i Europa kräver ett helt nytt tillvägagångssätt inom allmän och yrkesinriktad utbildning. Livslångt lärande är det gemensamma paraplyet under vilket all slags undervisning och inläring bör samlas. Att genomföra livslångt lärande i praktiken kräver att alla arbetar tillsammans effektivt - både som enskilda och som organisationer.

Som svar på detta anges i avsnitt 4 **sex centrala budskap som utgör en ram för en öppen debatt** om hur man kan genomföra det livslånga lärandet i praktiken. Dessa budskap utgår från den erfarenhet som har samlats på europeisk nivå tack vare gemenskapsprogrammen och Europeiska året för livslångt lärande (1996). I varje centralt budskap ingår en rad frågor, och svaren på dessa frågor bör klargöra vilka handlingsområden som ska prioriteras. Av de centrala budskapen framgår att en övergripande och konsekvent strategi för livslångt lärande för Europa bör syfta till att

- garantera allmän och fortlöpande tillgång till lärande för att **förvärva eller förnya de färdigheter** som behövs för ett varaktigt deltagande i kunskapsamhället,
- klart **höja investeringen** i mänskliga resurser för att prioritera Europas viktigaste tillgång, nämligen dess folk,
- utarbeta effektiva **metoder för undervisning och inläring** samt miljöer för ett ständigt livslångt och livsvitt lärande,
- avsevärt förbättra de sätt på vilka **deltagande** i lärande **och resultaten därav uppfattas och värderas**, särskilt vad gäller icke-formell och informell inläring,
- se till att alla lätt kan få tillgång till **information och råd** om möjligheter till lärande i hela Europa, och det under hela livet,
- **tillhandahålla** möjligheter till **livslångt lärande så nära inlärarna som möjligt**, i deras egna samhällen och med stöd av IKT-baserade hjälpmedel där det är lämpligt.

Ett ramverk av partnerskap bör bidra till att mobilisera resurser för livslångt lärande på alla nivåer. I avsnitt 5 i detta memorandum finns exempel på hur verksamhet på europeisk nivå

³ Slutsatserna från toppmötet i Lissabon, punkt 37. Den nya öppna metoden för samordning omfattar fastställandet av europeiska riktlinjer och tidsplaner för att uppnå bestämda mål som man kommit överens om, fastställande där detta är lämpligt av indikatorer och riktmärken för att jämföra bästa lösningar, överförandet av europeiska riktlinjer till bestämda mål och åtgärder som är anpassade till nationella och regionala skillnader, och fastställandet av ömsesidiga inlärningsprocesser som bygger på regelbunden observation, bedömning och granskning av framsteg. I punkt 38 anges det att "En fullständigt decentraliserad strategi i linje med subsidiaritetsprincipen kommer att tillämpas, där unionen, medlemsstaterna, de regionala och lokala nivåerna samt arbetsmarknadens parter och det civila samhället kommer att delta aktivt genom olika former av partnerskap".

kan hjälpa medlemsstaterna att komma vidare. Att arbeta tillsammans för att omsätta livslångt lärande i praktiken är det bästa sättet

- **att bygga ett integrerat samhälle som erbjuder lika möjligheter** för tillträde till lärande av hög kvalitet under hela livet och för alla, och där tillhandahållandet av allmän och yrkesinriktad utbildning grundar sig främst på individens behov och efterfrågan,
- **att anpassa tillhandahållandet av allmän och yrkesinriktad utbildning** och organisationen av avlönat arbete, så att människor kan delta i lärandet under hela livet och planera hur de kan förena lärande, arbete och familjeliv,
- **att uppnå högre nivåer på utbildning och kvalifikationer** i alla sektorer, att säkerställa tillhandahållande av allmän och yrkesinriktad utbildning av hög kvalitet, och samtidigt se till att kunskaper och färdigheter motsvarar kraven inom yrken, arbetsplatsorganisation och arbetsmetoder som är i ständig förändring, samt
- **att uppmuntra och förbereda människor för att delta mer aktivt** på alla områden, i det moderna offentliga livet, särskilt inom det sociala och det politiska livet på alla nivåer i samhället, däribland på europeisk nivå.

Nyckeln till framgång kommer att vara att man bygger på en känsla av gemensamt ansvar för livslångt lärande hos alla centrala aktörer - medlemsstaterna, de europeiska institutionerna, arbetsmarknadens parter och företagsvärlden, regionala och lokala myndigheter, de som arbetar inom allmän och yrkesinriktad utbildning av alla slag, och sist med inte minst, de enskilda medborgarna själva. Vårt gemensamma mål är att bygga ett Europa där var och en kan utveckla sina möjligheter fullt ut, känna att de hör till och kan bidra till samhället.

2. LIVSLÅNGT LÄRANDE – DAGS ATT AGERA

Varför är denna debatt så brådsakande? Varför är omsättningen av livslångt lärande i praktiken högprioriterad i Europeiska unionen? Det finns två skäl, och båda är lika viktiga:

- Europa har förflyttat sig mot ett kunskapsbaserat samhälle och en kunskapsbaserad ekonomi. Att ha tillgång till dagsaktuell information och kunskap, tillsammans med motiveringen och färdigheterna att använda dessa resurser på ett klokt sätt för en själv och hela samhället blir mer än någonsin nyckeln till att stärka Europas konkurrenskraft och förbättra arbetskraftens anställbarhet och anpassbarhet.
- Dagens europeer lever i en värld som är såväl socialt som politiskt komplex. Mer än någonsin tidigare vill människor kunna planera sina liv, de förväntas samverka aktivt i samhället, och de måste lära sig att leva positivt med kulturell, etnisk och språklig mångfald. **Utbildning i bredaste bemärkelse är nyckeln till att lära sig och förstå** hur man ska möta dessa utmaningar.

Dessa två särdrag i de nutida sociala och ekonomiska förändringarna är sammankopplade. De ligger till grunden för **två lika viktiga mål inom livslångt lärande: att främja ett aktivt medborgarskap och att främja anställbarhet**. Aktivt medborgarskap betyder är främst en fråga om och hur folk deltar på alla områden i samhälls- och näringslivet, vilka chanser och vilka risker som detta innebär, och i vilken utsträckning de därför känner att de tillhör det samhälle de lever i och har något att säga till om där. För de flesta betyder förvärvsarbete oberoende, självrespekt och välbefinnande, och det är därför nyckeln till människors livskvalitet överhuvudtaget. Anställbarhet, det vill säga möjligheten att få och behålla ett

arbete, är inte bara en väsentlig del av det aktiva medborgarskapet, utan det är lika mycket ett avgörande villkor för att uppnå full sysselsättning och för att förbättra europeisk konkurrenskraft och välbefinnande i "den nya ekonomin". Såväl anställbarhet som aktivt medborgarskap är beroende av att man har lämpliga och aktuella kunskaper och färdigheter för att delta i och bidra till samhälls- och näringslivet.

Det är bara i medlemsstaterna och genom deras försorg som förändringar kan ske, med stöd och underlättande på EU-nivå där detta är lämpligt. Det är medlemsstaterna som främst ansvarar för sina system för allmän och yrkesinriktad utbildning - var och en beroende på sina institutionella förhållanden. I praktiken beror resultaten inom dessa system på bidrag från och engagemang hos många olika aktörer inom alla områden i samhället och näringslivet, däribland arbetsmarknadens parter, och inte minst på insatserna från individerna själva som när allt kommer omkring ansvarar för sitt fortsatta lärande.

Vikten av livslångt lärande för Europas framtid har nu bekräftats på högsta nivå. Stats- och regeringscheferna i medlemsstater är överens om att Europeiska unionen bör bli en förebild för resten av världen under nästa årtionde. Europa kan - och måste - visa att det är möjligt att både uppnå en dynamisk tillväxt och stärka den sociala sammanhållningen. Genom att man betonar att *"människorna är Europas största tillgång, och bör stå i fokus för unionens politik"*, är slutsatsen den att först och främst måste systemen för allmän och yrkesinriktad utbildning anpassas till 2000-talets nya verklighet och att *"livslångt lärande är en väsentlig strategi för utveckling av medborgarskap, social sammanhållning och sysselsättning."*⁴

Dessa budskap är det naturliga resultatet av ett decennium under vilket livslångt lärande än en gång kommit upp på en högprioriterad plats inom såväl nationella som internationella politiska åtgärder. I början av 1990-talet⁵ blev näringslivet i Europa tvunget att hantera snabba förändringar i mönstren för produktion, handel och investering. Detta fick arbetsmarknaderna ur balans, vilket ledde till höga nivåer av strukturell arbetslöshet tillsammans med tilltagande brister i färdigheter samt svårigheter att matcha personer och arbeten. För att åtgärda dessa problem har man ägnat mer uppmärksamhet åt mönstren för tillhandahållande av allmän och yrkesinriktad utbildning samt deltagandet i utbildning. Av Europeiska året för livslångt lärande 1996 framgick hur mycket intresse och engagemang det finns för livslångt lärande på alla nivåer, och detta bidrog till att påverka de politiska övervägandena i medlemsstaterna.⁶

I mitten av 1990-talet enades man inte bara om att utbildning under hela livet bidrar till att upprätthålla ekonomisk konkurrenskraft och anställbarhet utan att det också är det bästa sättet att bekämpa social utslagning – och detta innebär att individerna och deras behov måste stå i centrum för undervisning och inläring.⁷ På denna grund blev livslångt lärande den gemensamma ledsagande principen för den nya omgången EU-program inom allmän och yrkesinriktad utbildning samt ungdomsfrågor.⁸ Sedan 1998 har man i riktlinjerna för

⁴ Slutsatser från ordförandeskapet för Europeiska rådet, Lissabon, 23-24 mars 2000, punkt 5, 24 och 25; Slutsatser från ordförandeskapet för Europeiska rådet, Santa Maria da Feira, 19-20 juni 2000, punkt 33.

⁵ Tillväxt, konkurrenskraft, sysselsättning, Europeiska kommissionens vitbok, 1993.

⁶ Rapport från kommissionen till rådet, Europaparlamentet, Ekonomiska och sociala kommittén och Regionkommittén om genomförandet, resultaten och den övergripande utvärderingen av Europeiska året för livslångt lärande (1996), KOM(1999) 447 slutlig, 15 september 1999.

⁷ Lära och lära ut - på väg mot kunskapssamhället, Europeiska kommissionens vitbok, 1995. I Amsterdamfördraget infördes 1997 följande text i ingressen till EG-fördraget: *"att främja utvecklingen av högsta möjliga kunskapsnivå för sina folk genom en bred tillgång till utbildning och kontinuerlig fortbildning"*.

⁸ För ett kunskaps Europa, Meddelande från Europeiska gemenskapernas kommission, 12 november 1997 (KOM(97)563 slutlig); rådets beslut om Leonardo II-programmet (1999/382/EG, 26 april 1999)

sysselsättning betonat vikten just för sysselsättning av livslångt lärande, men av bedömningen av genomförandet av riktlinjerna har det framgått att man hittills bara gjort små framsteg i att främja en övergripande strategi för livslångt lärande⁹. Europaparlamentet stödjer bestämt åsikten att livslångt lärande är nyckelfaktorn för att säkerställa integrering i samhället och uppnå lika möjligheter.¹⁰ På det internationella planet har man vid de senaste G8-toppmötena för första gången betonat vikten av livslångt lärande för alla i kunskapsålderns "nya ekonomier".¹¹

Unionens medlemsstater har uppenbart kommit fram till en hög grad av samförstånd vad gäller deras gemensamma intresse för livslångt lärande, men detta har ännu inte omsatts i effektiv handling. **Nu är det dags att agera.**

3. ETT MEDBORGARNAS EUROPA GENOM LIVSLÅNGT LÄRANDE

3.1. Kunskapssamhället: förändringar som utgör utmaningar

Dagens Europa upplever förändringar i en omfattning som kan jämföras med industrirevolutionen. Den digitala tekniken omvandlar människors liv ur varje synvinkel, medan biotekniken en dag kan förändra själva livet. Handel, resor och kommunikation i världsomfattande skala vidgar människors kulturella vyer och förändrar de sätt på vilka ekonomier konkurrerar. Det moderna livet medför större möjligheter och fler alternativ för individen, men också större risker och osäkerhet. Folk har frihet att anta olika livsstilar, men även ansvaret att utforma sina liv. Allt fler människor fortsätter med sin utbildning, men klyftan ökar mellan dem som är tillräckligt kvalificerade för att hålla sig kvar på arbetsmarknaden och dem som oåterkalleligt faller bort. Dessutom åldras Europas befolkning snabbt. Detta kommer att påverka sammansättningen av arbetskraften och mönstren för efterfrågan på tjänster inom social service, hälso- och sjukvård samt utbildning. Sist men inte minst håller de europeiska samhällena på att bli interkulturella mosaiker. Denna mångfald innebär stora möjligheter för kreativitet och innovation inom alla områden.

Någon djupgående analys av alla förändringar som återges kortfattat ovan kan inte ges i detta memorandum. Men de är alla beståndsdelar i den allmänna övergången till ett kunskapssamhälle, vars ekonomiska bas är skapandet och utbytet av immateriella varor och tjänster. I ett sådant samhälle står dagsaktuell information, kunskap och färdigheter högt i kurs.

Det är människorna själva som har de ledande rollerna i kunskapssamhällena. Det är den mänskliga förmågan att skapa och använda kunskap på ett effektivt och intelligent sätt,

och Europaparlamentets och rådets beslut om Sokrates II (253/2000/EG, 24 januari 2000) och Ungdom (1031/2000/EG, 13 april 2000).

⁹ Riktlinjer för medlemsstaternas sysselsättningspolitik 2001, förslag till rådets beslut, KOM (2000)548, 6 september 2000; Gemensamma sysselsättningsrapporten, KOM (2000)551, 6 september 2000.

¹⁰ Rapport om Europeiska kommissionens genomförande, resultat och den övergripande utvärderingen av Europeiska året för livslångt lärande (1996), Europaparlamentet, Utskottet för kultur, ungdomsfrågor, utbildning, media och sport, 14 juli 2000 (A5-0200/2000 slutlig), s. 20.

¹¹ Cologne Charter – Aims and Ambitions for Lifelong Learning, G8-toppmötet, Köln, juni 1999; Education in a Changing Society, Ordförandens sammanfattning av mötet för utbildningsministrarna i G8-länderna, Tokyo, 1-2 april 2000; Slutsatser från G8-toppmötet, Okinawa, 21-23 juli 2000. Vid Världsförum för utbildning som hölls i Dakar i april 2000 förband 182 länder sig till sex mål för att möta de grundläggande utbildningsbehoven för alla. I dessa mål ingår bättre alfabetisering för vuxna och rättvis tillgång till grundläggande och påbyggande utbildning för alla vuxna.

under förhållanden som ständigt förändras, som räknas mest. För att till fullo utveckla denna förmåga måste folk vilja och kunna ta ansvar för sina egna liv, kort sagt måste de bli aktiva medborgare.¹² Allmän och yrkesinriktad utbildning under hela livet är det bästa sättet för var och en att möta förändringarnas utmaningar.

3.2. Ständigt lärande under hela livet

Den kunskap och de färdigheter vi lär oss som barn och som ungdomar i familjen, i skolan, under yrkesutbildning och på högskolan kommer inte vara livet ut. Att integrera lärandet på ett fastare sätt i vuxenlivet är ett mycket viktigt led i att omsätta det livslånga lärandet i praktiken, men det är dock bara en del av det. I det livslånga lärandet ses allt lärande som en oavbruten process "från vaggan till graven". **Grundläggande utbildning av hög kvalitet och för alla**, från barndom och framåt, **är den väsentliga grunden**. Grundläggande utbildning, och därefter grundläggande yrkesutbildning, bör utrusta alla ungdomar med de nya grundläggande färdigheterna som krävs i den kunskapsbaserade ekonomin. I den grundläggande utbildningen bör man också se till att de har "lärt sig att lära" och att de har en positiv attityd till lärandet.

Människor kommer bara att planera konsekvent lärande under livet om de *vill* lära sig. De kommer inte att vilja fortsätta om deras erfarenheter av lärande tidigare i livet har varit misslyckade och negativa på det personliga planet. De kommer inte att vilja fortsätta om det inte finns lämpliga möjligheter rent praktiskt vad gäller tid, takt, plats och pris. De kommer inte att känna sig motiverade att delta i lärande där innehållet och metoderna inte tar hänsyn till deras kulturella perspektiv och livserfarenheten. Och de kommer inte att vilja investera tid, ansträngning och pengar i vidareutbildning om den kunskap och de färdigheter som de redan förvärvat inte erkänns på ett konkret sätt, vare sig av personliga skäl eller för att komma vidare i yrket. Individuell motivering att lära sig och ett varierande utbud av inlärningsmöjligheter är det som slutligen avgör om det livslånga lärandet ska lyckas. Det är av yttersta vikt att man **ökar efterfrågan på lärande såväl som utbudet**, allra mest för dem som hittills fått minst fördelar av utbildning. Var och en bör kunna följa öppna inlärningsbanor av eget val, snarare än vara tvungen att följa tidigare bestämda vägar mot fastställda mål. Detta innebär kort sagt att systemen för allmän och yrkesinriktad utbildning bör anpassas till individens behov och krav snarare än tvärtom.

Det finns tre huvudsakliga kategorier av meningsfull inlärningsverksamhet.

- **Formellt lärande** äger rum vid inrättningar för allmän och yrkesinriktad utbildning och leder till erkända utbildningsbevis och kvalifikationer.
- **Icke-formellt lärande** äger rum vid sidan av de gängse systemen för allmän och yrkesinriktad utbildning och leder inte nödvändigtvis till formaliserade utbildningsbevis. Icke-formellt lärande kan tillhandahållas på arbetsplatsen eller genom organisationer och grupper i det civila samhället (till exempel ungdomsorganisationer, fackföreningar och politiska partier). Det kan också ges via organisationer eller tjänster som inrättats för att komplettera formella system (till exempel kurser i konst, musik eller idrott eller privatundervisning för att förbereda examina).
- **Informellt lärande** är en naturlig del av vardagslivet. I motsats till formellt och icke-formellt lärande är informellt lärande inte nödvändigtvis avsiktligt lärande och därför

¹² Att lära för ett aktivt medborgarskap i Europeiska unionen, Byrån för Europeiska gemenskapernas officiella publikationer, Luxemburg, 1998.

erkänns det ofta inte ens av individerna själva som något som bidrar till deras kunskaper och färdigheter.

Hittills har formellt lärande dominerat utformningen av politiska åtgärder och avgjort hur allmän och yrkesinriktad utbildning ska tillhandahållas, och detta har påverkat vad man tycker räknas som lärande. Det ständiga livslånga lärandet ger mer plats till icke-formellt och informellt lärande. Icke-formellt lärande ligger definitionsmässigt utanför skolor, högskolor, yrkesutbildningscentrum och universitet. Det betraktas vanligtvis inte som "riktigt" lärande, och de resultat det leder till är inte särskilt gångbara på arbetsmarknaden. Icke-formellt lärande är därför vanligtvis underskattat.

Men informellt lärande kan bli helt och hållet förbisett, trots att det är det äldsta inlärningsätt och fortfarande den viktigaste formen av inläring i den tidiga barndomen. Det faktum att datatekniken fick fotfäste i hemmen innan den kom till skolorna bevisar vikten av informell inläring. Informella miljöer utgör en enorm inlärningsreserv och kan bli en viktig källa till innovation inom metoder för undervisning och inläring.

Termen "livslångt" lärande fokuserar på tid: att lära hela livet, antingen ständigt eller återkommande. Den nyligen myntade termen "livsvitt" lärande berikar bilden genom att uppmärksamma utbredningen av lärande som kan omfatta hela bredden av våra liv när som helst under våra liv.¹³ **Den "livsvida" dimensionen uppmärksammar mer hur formellt, icke-formellt och informellt lärande kompletterar varandra.** Den erinrar oss om att nyttigt och roligt lärande kan äga rum inom familjen, på fritiden, i samhällslivet och i det dagliga arbetslivet. Livsvitt lärande får oss också att inse att undervisning och inläring är roller och verksamhet som kan bytas ut på olika tidpunkter och platser.

Livslångt lärande definieras emellertid fortfarande på olika sätt i olika nationella sammanhang och i olika syften. De senaste tillgängliga granskningarna av politiken¹⁴ tyder på att definitionerna fortfarande är till stor del informella och pragmatiska, och kopplade närmare till verksamhet än till begreppsklarhet och juridiska termer. Drivkraften som gjorde att livslångt lärande återkom till den politiska agendan på 1990-talet har varit angelägenheten om att förbättra medborgarnas anställbarhet och anpassbarhet i ett läge med hög strukturell arbetslöshet som mest slår mot dem som är minst kvalificerade. Utsikten med en snabbt åldrande befolkning i Europa innebär att behov av dagsaktuella kunskaper and färdigheter inte kan mötas genom att man enbart förlitar sig på de nytillkomna på arbetsmarknaden, vilket skedde tidigare. Det kommer att finnas alltför få ungdomar och tekniska förändringar sker alltför snabbt, särskilt den allt snabbare övergången mot digital ekonomi.

Idag observerar man en tydlig glidning mot mer integrerade tillvägagångssätt där man förenar sociala och kulturella mål med den ekonomiska motiveringen för livslångt lärande¹⁵. Nya idéer om jämvikten mellan rättigheter och skyldigheter för medborgare och offentliga myndigheter börjar få fäste. Fler människor har börjat att med större förtroende hävda rätten till identitet och livsstil, Det finns nu utbredda krav på att beslut ska fattas så nära människors dagliga liv som möjligt, och med större medverkan från deras sida. Av dessa skäl

¹³ Se till exempel: Livslångt lärande och livsvitt lärande, Skolverket, Stockholm, januari 2000.

¹⁴ Europeiska enheten Eurydice: Lifelong learning, Bryssel, 2000; Cedefop: An age of learning: vocational training policy at European level, Saloniki 2000; Ecotec, The Contribution of Community Programmes, Funds and Initiatives to Lifelong learning, Rapport till Europeiska kommissionen, GD för Utbildning och kultur, augusti 2000.

¹⁵ Kearns, P. et al. VET in the learning age: the challenge of lifelong learning for all, Vol. 1, National Centre for Vocational Education Research (NCVER), Kensington Park, Australia, 1999, s. 25.

har man börjat uppmärksamma moderniseringen av förvaltning på alla nivåer i de europeiska samhällena.¹⁶ Samtidigt har klyftorna ökat mellan det gängse samhällslivet och dem som riskerar att hamna utanför för gott. Allmän och yrkesinriktad utbildning har blivit viktigare än någonsin vad gäller inflytande på människors möjligheter att "komma in, komma vidare och komma upp" i livet. De alltmer invecklade mönstren för ungdomarnas första övergång från skola till arbete kan också vara tecken på vad som väntar människor i alla åldrar i framtiden. Anställbarhet är naturligtvis ett väsentligt resultat av en lyckad utbildning, men integrering i samhället vilar på mer än bara att få ett avlönat arbetet. Lärandet öppnar dörrar mot byggandet av ett tillfredsställande och produktivt liv, förutom vad det innebär för individens sysselsättning och framtidsutsikter.

3.3. Att arbeta tillsammans för att omsätta livslångt lärande i praktiken

Trots att de flesta medlemsstater ännu inte utarbetat övergripande och konsekventa strategier, erkänner alla att **samarbete inom olika partnerskap är ett viktigt sätt** att omsätta livslångt lärande i praktiken. Dessa partnerskap omfattar samarbete mellan ministerier och offentliga myndigheter i syfte att utarbeta samordnade åtgärder. De integrerar systematiskt **arbetsmarknadens parter** i utarbetandet och genomförandet, tillsammans med offentliga och privata initiativ. Partnerskap utvecklas främst när lokala och regionala organ och organisationer i det civila samhället är aktivt engagerade och tillhandahåller tjänster som är nära medborgarna och bättre anpassade till de särskilda behoven på orten.¹⁷ EU:s program inom allmän och yrkesinriktad utbildning och för ungdomar har även de bevisat sitt värde genom att stödja internationellt samarbete, partnerskap och utbyte för att utarbeta goda lösningar.

Ett ständigt livslångt och livsvitt lärande innebär också att de olika nivåerna och sektorerna inom system för allmän och yrkesinriktad utbildning, däribland de icke-formella områdena, måste verka i nära samråd med varandra. **Att arbeta tillsammans på ett effektivt sätt** innebär här att man går längre än de insatser som redan pågår, och att man bygger broar och övergångar mellan olika delar av systemen. Att skapa ett personcentrerat nätverk av möjligheter till livslångt lärande **är att införa visionen av en successiv osmos mellan strukturer för lärande** som idag ligger relativt långt ifrån varandra. De pågående debatterna i medlemsstaterna om universitetens framtid är exempel på hur tänkandet vad gäller policy börjar angripa de praktiska följderna av denna vision. Man kan inte öppna universitetsstudier för nya och större grupper om högskolorna själva inte förändras - inte bara internt, utan även i sina relationer till andra "system för lärande".¹⁸ Visionen av en successiv osmos innebär en dubbel utmaning: först att inse hur formellt, icke-formellt och informellt lärande kompletterar varandra, och sedan att utveckla öppna nätverk för möjligheter och erkännande mellan alla tre formerna av lärande.

¹⁶ Detta inbegriper den europeiska nivån: Kommissionens vitbok om europeisk förvaltning kommer att offentliggöras 2001.

¹⁷ *Utbildningens europeiska dimension: karaktär, innehåll och framtidsutsikter*. Informationsrapport, Ekonomiska och sociala kommittén, sektionen för sysselsättning, sociala frågor och medborgarna, 13 juni 2000 (SOC/019 slutlig). Se även Regionkommittén om unionsmedborgarskap (kan nås via http://www.cor.eu.int/corawork/avis_32plen/226-99/226-1999_SV.doc)

¹⁸ Responding to challenges for European Universities – Implementing changes in institutional and disciplinary co-operation, F2000 European Higher Education Forum, EUCEN (European Universities Continuing Education Network), Liège, juli 2000.

4. INSATSER INOM LIVSLÅNGT LÄRANDE: SEX CENTRALA BUDSKAP

4.1. Centralt budskap nr 1: Nya grundläggande färdigheter för alla

Mål: Att garantera allmän och fortlöpande tillgång till lärande för att man ska kunna förvärva eller förnya de färdigheter som behövs för ett varaktigt deltagande i kunskapssamhället

Detta är själva grunden för ett aktivt medborgarskap och anställbarhet i 2000-talets Europa. Förändringarna i näringslivet och i samhället påverkar och höjer nivån på de grundläggande färdigheter som var och en bör ha som ett minimum och som möjliggör aktivt deltagande i arbetslivet, familjelivet och på alla nivåer i samhällslivet - från bostadsorten till hela Europa. De nya grundläggande färdigheterna som omtalas i slutsatserna från Europeiska rådets möte i Lissabon (punkt 26) omfattar IT-kunskaper, främmande språk, teknisk kultur, entreprenörskap och sociala färdigheter. Denna förteckning är inte nödvändigtvis uttömmande men den täcker de viktigaste områdena. Förteckningen innebär inte heller att de traditionella grundläggande färdigheterna, nämligen att läsa, skriva och räkna, inte längre är viktiga. Men det är viktigt att notera att detta inte är en förteckning av ämnen som vi känner till från vår skoltid eller från senare utbildning. I den anges breda kunskapsområden som alla omfattar flera färdigheter: att lära sig främmande språk, till exempel, innebär att förvärva teknisk, kulturell och estetisk förmåga att kommunicera, prestera och bedöma. I allt högre grad överlappar allmänna, yrkesinriktade och samhällseliga färdigheter varandra vad gäller innehåll och funktion.

Som utgångspunkt för diskussionen definieras i detta memorandum nya grundläggande färdigheter som de färdigheter som krävs för ett aktivt deltagande i kunskapssamhället och kunskapsekonomin – på arbetsmarknaden och i arbetet, i verkliga och virtuella samhällen och i en demokrati, och som en person med känsla för identitet och riktning i livet behöver. Vissa av dessa färdigheter, till exempel IT-kunskaper, är verkligt nya, medan andra, till exempel främmande språk, blir mycket viktigare för många fler människor än tidigare. Sociala färdigheter som självförtroende och egna val av riktning samt risktagande blir också allt viktigare, eftersom man förväntas agera mycket mer självständigt än förr. I färdigheter som företagare tillvaratas förmågan både att förbättra den individuella prestationen i arbetet och att diversifiera företagets verksamhet; de bidrar också till inrättandet av nya arbetstillfällen, såväl inom de befintliga företagen - särskilt små och medelstora företag - och för att starta eget. Att lära sig att lära, att anpassa sig till förändringar och att förstå omfattande informationsflöden är numera gängse färdigheter som var och en bör ha. Arbetsgivarna fordrar allt oftare att man snabbt kan förvärva nya färdigheter och anpassa sig till nya utmaningar och situationer.

Det är väsentligt för alla att väl behärska dessa grundläggande färdigheter, men det är bara början av ett ständigt livslångt lärande. Dagens arbetsmarknader kräver ständigt nya färdigheter, kvalifikationer och erfarenheter. Brister i färdigheter och fel typer av färdigheter, särskilt inom IKT ses av många som ett viktigt skäl till att arbetslösheten ständigt ligger på hög nivå i vissa regioner, industrisektorer och för mindre gynnade grupper i samhället. De personer som av något skäl inte kunnat förvärva basnivån på de grundläggande färdigheterna måste erbjudas ständiga tillfällen att göra det, oavsett hur ofta de misslyckats med dem eller inte tagit emot det som hittills erbjudits. De formella systemen för allmän och yrkesinriktad utbildning i medlemsstaterna - såväl grundläggande och högre utbildning som fortbildning och vuxenutbildning - har ansvaret för att så långt det är möjligt se till att var och en förvärvar, uppdaterar och behåller en viss miniminivå på färdigheterna. Områden för icke-formellt lärande har också en viktig roll i det sammanhanget. Allt detta fordrar att man ser till att det finns erfarenhet av lärande och resultat av hög kvalitet för så många som möjligt. Det

krävs även att man ständigt ser över referensnivåerna för grundläggande färdigheter, så att det som tillhandahålls i utbildningen motsvarar det som behövs i näringslivet och i samhället.

Frågor för debatt

- Kursplaner och läroplaner är överallt redan överbelastade och det kommer ständigt nya krav att lägga till nytt innehåll och nya färdigheter. Vad kan man göra för att lätta på detta tryck? Vilka principer ska gälla för läroplaner och kursplaner och deras innehåll i kunskapsåldern?
- Kan man tänka sig en individuell rättighet för alla medborgare att förvärva och uppdatera färdigheter genom livslångt lärande?
- I initiativet eLärande har man satt upp målet att alla elever som lämnar skolan från och med år 2003 ska ha datakunskaper. Vilka områden ska prioriteras för insatser för de unga och gamla medborgare som hamnat på fel sida om den dataskiljelinje (eller ”digitala klyfta”) som vuxit fram?
- Hur kan man utarbeta ett gemensamt europeiskt ramverk för att fastställa de nya grundläggande färdigheterna som krävs för ett aktivt deltagande i kunskapssamhället och i näringslivet, enligt vad som föreslås i punkt 26 i slutsatserna från Lissabon ?
- I förslaget till riktlinjerna för sysselsättning 2001(riktlinje 3, 4 och 6) uppmanas medlemsstaterna att se till att ungdomarna avslutar sin obligatoriska skolgång och att förbättra tillträdet till lärandet för vuxna, särskilt för äldre arbetstagare, deltidsarbetande eller tillfälligt anställda, samt för arbetslösa. Vilka åtgärder skulle vara lämpliga och effektiva för att uppnå dessa mål samt uppdaterandet av färdigheter allmänt sett?
- Vilka effektiva sätt finns det för att observera och möta nya behov vad gäller färdigheter - och förebygga icke matchande färdigheter samt svårigheter i rekrytering - genom livslångt lärande i enlighet med förslaget till riktlinjerna för sysselsättning 2001 (riktlinje 7)? Hur kan man vidareutveckla verktyg för testande och självbedömning av grundläggande färdigheter?

4.2. Centralt budskap nr 2: Mer investering i mänskliga resurser

Mål: Att tydligt öka investeringen i mänskliga resurser för att prioritera Europas största tillgång - dess folk

I slutsatserna från Europeiska rådets möte i Lissabon anges tydliga mål för alla att höja den årliga investeringen per capita i mänskliga resurser, och i riktlinjerna för sysselsättning (nr 13,14 och 16) uppmanas medlemsstaterna att fastställa motsvarande mål. Detta innebär inte bara att den **nuvarande investeringsnivån** anses vara **för låg för att säkerställa att det hela tiden tillkommer människor med färdigheter**, utan också att **man måste tänka på ett nytt sätt vad det är som överhuvudtaget räknas som investering**. Skattesystem, räkenskapsnormer, samt krav på företagens rapportering och öppenhet i medlemsstaterna skiljer sig åt. Enbart av detta skäl finns det inte någon enhetlig lösning – som när det gäller att behandla företagsinvestering i mänskliga resurser på samma basis som kapitalinvestering. Men någon enhetlig lösning är inte heller önskvärd: respekt för mångfald är den ledande principen för gemenskapens verksamhet. Ett sätt att komma framåt skulle vara att arbetsmarknadens parter ingår ramöverenskommelser om livslångt lärande allmänt sett, och fastställer mål för fortbildning (med ledning av bästa lösningar) samt inför ett europeiskt pris

för företag som är särskilt nytänkande. Det finns även behov av att göra investeringen i mänskliga resurser tydligare.

På individuell nivå råder det emellertid ingen tvekan om att åtgärder för att uppmuntra till livslångt lärande måste utvecklas ytterligare. Idén med individuella konton för lärande är ett exempel. Syftet är att uppmuntra människor till att bidra till sitt eget lärande genom särskilda insättningar och besparingar som motsvaras av bidrag ur offentliga och privata källor. Företagssystem där anställda får en viss tid eller ett visst belopp för att syssla med lärande som de själva väljer eller som de och företaget har bestämt är relevant för arbetet är ett annat exempel. I vissa medlemsstater har man förhandlat fram rätten till utbildningsledighet med bidrag för anställda, och även arbetslösa har rätt att utbilda sig. Det finns dessutom exempel på företag som ger sina föräldralediga anställda möjlighet att delta i kurser för uppdatering av färdigheter under ledigheten eller innan de återvänder till arbetet. Vad gäller utbildning på arbetsplatsen eller utbildning kopplad till arbetet måste man under det kommande årtiondet särskilt uppmärksamma personer över 35 år. Ett skäl till detta är att de demografiska trenderna kommer att öka den strategiska vikten av äldre anställda. Äldre anställdas deltagande i fortbildning är för närvarande på snabbt nedåtgående, i synnerhet vad gäller de mindre kvalificerade och med arbeten på lägre nivå.

Arbetsgivare har noterat en ökning i de anställdas ansökningar om att gå ner till deltid, inte bara av familjeskäl utan även för att kunna läsa vidare. Detta är fortfarande i många fall svårt att ordna i praktiken, även om nivåerna på frivilligt deltidsarbete skiftar avsevärt medlemsstaterna emellan, och det finns klart utrymme för utbyte av goda lösningar. Mer allmänt har **arbetsmarknadens parter en viktig uppgift** när det gäller att förhandla fram överenskommelser om bidrag till lärande åt de anställda och mer flexibla arbetstider som gör deltagandet i livslångt lärande möjligt i praktiken. Investering i mänskliga resurser är alltså även en fråga om att göra det möjligt för folk att hantera sina egna "tids- och livsportföljer" och göra en bredare skala av resultat av lärande mer synlig för alla inblandade. Kreativa och innovativa synsätt vad gäller investering i mänskliga resurser är en integrerad del i utvecklingen av organisationen av lärande.

Oavsett vilka åtgärder som utarbetas i enskilda medlemsstater, näringsgrenar, yrkessektorer eller enskilda företag, är det viktiga att en ökad investering i mänskliga resurser fordrar att man går mot en kultur av delat ansvar och mot tydliga system för samfinansiering av deltagandet i livslångt lärande.

Frågor för debatt

- Hur kan investering i lärande göras mer konkret och tydlig för individen och för arbetsgivaren eller företaget, särskilt genom att man stärker de ekonomiska åtgärder som främjar det och eliminerar hinder som motarbetar det? Vad finns det för lovande sätt att uppmuntra och göra det möjligt för individen att samfinansiera och styra sitt eget lärande (till exempel genom individuella lärandekonton eller kompetensförsäkringar)?
- En gemensamt initiativ baserat på forskning i medlemsstaterna och på EU-nivå skulle kunna bidra till att tydliggöra de sociala och ekonomiska fördelarna med investering i livslångt lärande, bland annat genom att man utarbetar tydligare åtgärder för investeringar och resultat. Finns det tillräckligt med gemensam vilja för detta, och hur kan detta initiativ på bästa sätt lanseras och genomföras?
- Hur kan strukturfonderna, och särskilt Europeiska socialfonden, användas effektivt till investering i infrastrukturen för livslångt lärande, särskilt för att inrätta centrum för lärande

på lokal nivå och installera toppmodern IKT-utrustning? I vilken utsträckning kan dessa resurser och åtgärder bidra till att kvaliteten på allmän och yrkesinriktad utbildning som bekostas med offentliga medel inte hamnar efter den som finansieras ur privata källor?

- På vilket sätt tillhandahåller nytänkande arbetsgivare tid och flexibilitet för att man ska kunna delta i livslångt lärande, däribland lösningar för att föräldrar och vårdande anhöriga ska kunna anpassa såväl lärande som yrkesliv till familjen? Hur kan de bästa lösningarna göras mer tillgängliga för företag i hela Europa? Hur kan arbetsgivare inom den offentliga sektorn bli effektiva förebilder i detta hänseende?

4.3. Centralt budskap nr 3: Innovation i undervisning och inlärning

Mål: Att utarbeta effektiva metoder och miljöer för undervisning och inlärning för ett ständigt livslångt och livsvitt lärande

I och med att vi går in i kunskapsåldern förändras vår uppfattning om vad lärande är och var och hur det äger rum, samt i vilket syfte. Vi förväntar oss alltmer att metoder och innehåll i undervisning och inlärning ska ta hänsyn till och anpassas efter en mycket skiftande skala av intressen, behov och krav, inte bara individers utan även hos särskilda intressegrupper i multikulturella samhällen i Europa. Detta innebär **ett stort steg i riktning mot användarorienterade system för lärande med flytande gränser mellan sektorer och nivåer**. Att göra det möjligt för individer att bli aktiva inlärare innebär att man både förbättrar de system som finns och utarbetar nya och skiftande synsätt för att utnyttja de möjligheter som erbjuds genom IKT och den breda skalan av lärandemiljöer.

Det är kvaliteten på erfarenheten och resultaten av lärande som är måttstocken, även för inlärarna själva. Men man kan inte åstadkomma mycket förändringar och innovation utan att de yrkesverksamma på området engagerar sig, eftersom de står närmast medborgarna i deras egenskap av inlärare och känner bäst till mångfalden av behov och processer vad gäller lärande. **IKT-baserade metoder för lärande erbjuder stora möjligheter** vad gäller innovation i undervisnings- och inlärningsmetoder, även om verksamma inom pedagogik betonar att de för att vara fullt effektiva måste sättas in i "verkliga" sammanhang och relationer mellan lärare och elever. De nya metoderna måste också ta hänsyn till de nya rollerna för handledare och lärare som är långt borta från sina elever i tid och rum.¹⁹ Dessutom är det så att **det största utbudet inom våra system för allmän och yrkesinriktad utbildning fortfarande läggs upp och lärs ut som om de traditionella sätten att planera och organisera livet inte hade förändrats under minst ett halvt sekel**. Systemen för lärande måste anpassas till de nya sätt på vilka människor lever och lär sig idag. Detta är särskilt viktigt för att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män och för att ta hänsyn till en allt större grupp av äldre medborgare. Vi vet fortfarande alltför lite om hur man exempelvis kan generera produktivt självstyrt lärande och vi delar med oss alltför lite av det vi vet. Man måste komma ihåg att lärandet är, när allt kommer omkring, en social process. Vi vet också för lite om hur äldre medborgare lär sig på bästa sätt, hur man kan anpassa lärandesituationer för att integrera funktionshindrade, eller vilka möjligheter blandade grupper av inlärare i olika åldrar kan ha för utvecklingen av kognitiva, praktiska och sociala färdigheter.

Att förbättra kvaliteten på metoder och miljöer för undervisning och inlärning kommer att innebära betydande investering för medlemsstaterna för att anpassa, höja och bevara färdigheterna hos dem som arbetar inom formella och icke-formella lärandemiljöer, som yrkesverksamma, som volontärer eller som personer för vilka lärarverksamheten är en

¹⁹ Se till exempel Study Circles in Targeted Intelligence Networks, JRC/IPTS, Sevilla, 2000.

bisyssla eller en extra uppgift (till exempel erfarna personer med fackkunskaper på arbetsplatsen eller socialarbetare). Verksamma inom allmän och yrkesinriktad utbildning arbetar på en mängd olika platser och med många olika elever. Ofta märks inte det faktum att deras arbete innebär undervisning och inlärande - inte ens av dem själva, som när det gäller personer som arbetar i ungdomsorganisationerna.²⁰ Allt detta innebär att det främst behövs en genomgripande reform och översyn av grundläggande lärarutbildning och fortbildning så att det verkligen tas hänsyn till alla miljöer och målgrupper där lärande förekommer.

Läraryrket står inför väsentliga förändringar under de kommande decennierna: **lärare och utbildare blir ledsagare, handledare och medlare**. Deras uppgift - som är av yttersta vikt - är att ge hjälp och stöd till inlärare som så långt det är möjligt tar ansvar för sitt eget lärande. Förmågan och förtroendet att utarbeta och införa i praktiken öppna metoder för undervisning och inläring där eleverna är aktiva bör därför bli en väsentlig yrkesfärdighet för utbildare och lärare, i såväl formella som icke-formella sammanhang. Aktivt lärande förutsätter att det finns motivation till att lära, förmåga att utöva kritisk bedömning och kunskap om hur man lär sig. Den oersättliga kärnan i lärarrollen är att fostra just dessa möjligheter att skapa och använda kunskap som människan har.

Frågor för debatt

- Hur kan man effektivt förena IKT-baserad undervisningsmetodik med sökandet efter förbättring och innovation inom undervisningsmetodik som bygger på mänsklig verksamhet? Hur kan specialister inom teknik och lärare samarbeta mer effektivt för att framställa läromedel av hög kvalitet? Med tanke på det växande omfånget av kommersiellt framställt läromaterial, hur kan kvaliteten i det materialet och en korrekt användning övervakas på bästa sätt, exempelvis genom samarbete på europeisk nivå?
- Vilket vore det bästa sättet att iaktta och analysera resultaten av gränsöverskridande projekt i syfte att utarbeta en rapport om effektiva metoder inom livslångt lärande för särskilda miljöer, syften och typer av inlärare? Vad är utsikterna för utarbetande av meningsfulla kvalitativa riktmärken som bygger på jämförande fallstudier på detta område?
- Utbildning och kvalifikationer för utbildare som arbetar inom den icke-formella sektorn (till exempel arbete med ungdomar och ute i samhället), i vuxenutbildning och i fortbildning, är underutvecklat överallt i Europa. Hur kan denna situation åtgärdas, bland annat genom europeiskt samarbete?
- Vilka teman bör prioriteras i tillämpad forskning inom utbildning i medlemsstaterna och på EU-nivå under det kommande årtiondet? Hur kan mervärdet som forskningen tillför ökas genom ett bredare samarbete och utbyte över gränserna? Vad kan man göra för att stödja aktionsforskning inom utbildning på ett mer effektivt sätt, då denna forskning genomförs i nära samarbete med lärarna men ofta underskattas av forskningssektorn?

4.4. Centralt budskap nr 4: Att värdesätta lärandet

Mål: Att avsevärt förbättra de sätt på vilka deltagande i och resultat av lärande uppfattas och värderas, särskilt icke-formellt och informellt lärande.

²⁰ Lifelong learning – A Youth Perspective, European Youth Forum/Free University of Brussels, Bryssel, december 1997.

Att utveckla och till fullo använda de mänskliga resurserna är den avgörande faktorn i kunskapsekonomin för att bibehålla konkurrenskraft. I detta sammanhang är diplom, utbildningsbevis och kvalifikationer en viktig referenspunkt för såväl arbetsgivare som individer på arbetsmarknaden och företaget. Arbetsgivarnas ökande efterfrågan på kvalificerad arbetskraft och allt större konkurrens mellan individer att skaffa och bibehålla ett arbete leder till **en efterfrågan på erkänt lärande som är större än någonsin**. Hur man på bästa sätt kan modernisera de nationella systemet för utfärdande av utbildningsbevis och rutinerna inom nya förhållanden i samhället och i näringslivet har blivit en viktig fråga såväl inom politik som i yrkessektorerna i hela unionen.

Systemen för allmän och yrkesinriktad utbildning tillhandahåller tjänster till individer, till arbetsgivare och till det civila samhället som helhet. Att se till att lärandet erkänns på ett tydligt och synligt sätt ingår i kvaliteten i den tjänst som tillhandahålls. För ett integrerat Europa fordrar såväl en öppen marknad som medborgarnas rätt till fri rörlighet att bo, studera, utbilda sig och arbeta i alla medlemsstater att kunskap, färdigheter och kvalifikationer är både lätta att förstå och mer "överförbara" rent praktiskt i unionen. Man har gjort värdefulla framsteg vad gäller tydlighet och överenskommelser om ömsesidigt erkännande, särskilt inom högskoleutbildning och för reglerade och tekniska yrken.

Det råder emellertid brett samförstånd om att vi måste göra mycket mer på detta område till förmån för en mycket större del av befolkningen och arbetsmarknaden. Tydligt erkännande - oavsett i vilken form - är ett effektivt sätt för att motivera "icke-traditionella inlärare" samt dem som inte varit aktiva på arbetsmarknaden under en längre tid på grund av arbetslöshet, familjeansvar eller sjukdom. Nyskapande former för utfärdande av bevis för icke-formellt lärande är också viktigt för att man allmänt sett ska vidga skalan av erkännande, oavsett vilka inlärare det rör sig om.

Det är absolut nödvändigt att utarbeta system av hög kvalitet för värdering av tidigare erfarenhetslärande (Apel) och främja dess tillämpning i många olika sammanhang. Arbetsgivare och ansvariga för intagning vid utbildningsanstalter måste också övertygas om värdet av denna typ av utbildningsbevis. Inom Apel-systemen utvärderas och erkänns individernas kunskaper, färdigheter och erfarenhet som de skaffat sig under en lång tid och i olika sammanhang, däribland inom icke-formell och informell utbildning. Genom denna metod kan man upptäcka färdigheter och kunskaper som individerna själva kanske inte vetat om och som de kan erbjuda arbetsgivare. Själva förfarandet kräver att kandidaten deltar aktivt, vilket bara det höjer individernas självförtroende och självkänsla.

Termer som används i olika länder och som skiljer sig åt samt underliggande kulturella begrepp gör att tydlighet och ömsesidiga erkännanden blir riskfyllda och känsliga. Inom detta område är det väsentligt att man anlitar fackkunniga för att utforma och genomföra tillförlitliga och giltiga system för erkännande. Detta måste åtföljas av **ett större engagemang av dem som i sista ledet godkänner meriter i praktiken** och som väl känner till hur individer och företag använder meriterna i det dagliga livet. Arbetsmarknadens parter och berörda icke-statliga organisationer är därför minst lika viktiga som offentliga myndigheter och yrkesverksamma utbildare.

Frågor för debatt

- Innovativa former av bedömning och erkännande är ett prioriterat verksamhetsområde. Vad måste göras för att inrätta fungerande Apel-system i alla medlemsstater? Hur kan man utveckla systematisk information om hur de används och accepteras och utväxla den informationen mellan olika länder? Hur kan man utarbeta lämpliga system för att erkänna

kunskaper som förvärvats i icke-formella och informella miljöer, exempelvis inom ungdoms- och samhällsorganisationer?

- Med stöd från EU-programmen inom allmän och yrkesinriktad utbildning samt för ungdomar har ett antal instrument för bedömning och erkännande tagits fram i samarbete. Däribland återfinns ECTS (Europeiska systemet för överföring av studiemeriter) och Europeiska bilagan till utbildningsbevis (inom högskoleutbildning), Europass (erkännande av utbildning kopplad till arbete), EVT-intyget (deltagande i Europeiska volontärtjänsten), ECDL (Europeiska datakörkortet) och ett antal automatiska verktyg för självbedömning (europeiska pilotprojekt). Ett europeiskt intyg för grundläggande IT-färdigheter kommer att utarbetas inom eLärande-initiativet. Hur kan dessa olika instrument utvidgas och utvecklas på ett konsekvent sätt? Vilket utrymme kan det finnas för ett brett initiativ, som är baserat på meriter och kopplat till utarbetandet av "en gemensam europeisk modell för meritförteckningar" som föreslås i punkt 26 i slutsatserna från Lissabon?
- I förslagen till riktlinjer för sysselsättning 2001 (riktlinje 4) uppmanas medlemsstaterna att förbättra erkännandet av kunskaper, kvalifikationer och färdigheter för att underlätta rörlighet och livslångt lärande. Vilka åtgärder bör företas i detta syfte? Hur kan *European Forum on the Transparency of Qualifications*²¹ utvecklas för att tjäna dessa syften, vilka andra liknande initiativ skulle kunna främja utarbetandet av gemensamma angreppssätt och spridningen av goda lösningar för bedömning och erkännande av kunskaper?
- Hur kan kommunikation och dialog mellan arbetsmarknadens parter, företag och yrkessammanslutningar förbättras för att öka det ömsesidiga förtroendet för giltigheten av och nyttan med mer skilda former av erkännande?

4.5. Centralt budskap nr 5: Nytt tänkande inom studie- och yrkesvägledning

Mål: Att se till att var och en har enkel tillgång till information och råd av god kvalitet om möjligheter till lärande i hela Europa och under hela livet.

Tidigare var det bara en gång i livet som de flesta gick från allmän utbildning till yrkesutbildning och sedan ut på arbetsmarknaden - som unga, när de gick ut skolan eller universitetet och sökte arbete, och kanske med en eller två perioder av vidareutbildning däremellan. Idag kan vi alla behöva information och råd om "vad vi ska göra sedan" vid flera tillfällen under livets gång och kanske helt oväntat. Detta är en del i planeringen och genomförandet av livsprojektet som en pågående process, i vilken förvärvsarbete bara är ett av elementen, oavsett hur viktigt det är. Att väga valmöjligheter och fatta beslut fordrar relevant och noggrann information, men råd från fackfolk brukar göra det lättare att se klart.

I detta sammanhang behövs ett nytt tillvägagångssätt där man ser **vägledning som en ständigt tillgänglig service för alla** och som överbryggar skillnaden mellan vägledning inom allmän utbildning, yrkesutbildning och personlig rådgivning, och som försöker nå ut till nya målgrupper. För att leva och arbeta i kunskapssamhället måste man vara en aktiv medborgare och motiverad till att fullfölja sin utveckling på det personliga och det professionella planet. Detta innebär att systemet för vägledning måste flytta tonvikten från tillgång till efterfrågan där man placerar användarnas behov och efterfrågan i centrum.

Vägledarnas uppgift är att följa individerna på deras unika resa genom livet genom att frigöra deras motivation, tillhandahålla relevant information och underlätta beslutsfattande. I detta

²¹ Detta Forum inrättades på gemensamt initiativ av Europeiska kommissionen och Cedefop.

ingår att man utarbetar ett mer förutseende tillvägagångssätt, det vill säga att man når ut till folk snarare än bara väntar tills de kommer och söker råd, och sedan följer upp deras framsteg. Det omfattar även att man vidtar **aktiva åtgärder för att förebygga och åtgärda misslyckanden i lärande och bortfall** från skola och yrkesutbildning.

Den framtida rollen för vägledning skulle kunna beskrivas som "förmedling". Med kundens intressen i fokus kan "vägledaren-förmedlaren" anskaffa och anpassa ett brett utbud av information för att hjälpa till att besluta vilken riktning som skulle vara bäst för framtiden. IKT/Internet-baserade informationskällor och verktyg för diagnosticering öppnar nya horisonter för bättre utbud och kvalitet på vägledningstjänsterna. De kan berika och utvidga yrkesrollen men det är klart att de inte kan ersätta den - och ny teknik medför eventuella nya problem som måste lösas. Till exempel måste vägledare utveckla en god förmåga att hantera och analysera information. Man kommer att vända sig till dem för att de ska hjälpa folk att finna vägen i informationslabyrinten, hjälpa till att hitta vad som är meningsfullt och användbart för deras behov. I en globaliserad värld av tillhandahållande av lärande kommer man också att behöva råd beträffande kvaliteten i det som erbjuds.

Av alla dessa skäl måste vägledningstjänsterna bli mer "holistiska", kunna möta en rad olika behov och krav och olika målgrupper. Det står klart att **tjänsterna måste vara tillgängliga lokalt**. Vägledarna måste känna till de personliga och sociala omständigheterna hos dem som de ger information och råd till, men de måste även vara bekanta med behoven på den lokala arbetsmarknaden och hos arbetsgivare. Vägledningen måste även ha en fastare koppling till nätverk av relaterade personliga och samhälleliga tjänster samt tjänster på utbildningsplanet. Detta skulle bidra till att man samlar särskild sakkunskap, erfarenheter och resurser.

På senare år har man också i allt större utsträckning erkänt att mycket information och råd söks och hittas genom icke-formella och informella kanaler. Professionella vägledningstjänster börjar nu ta hänsyn till detta, inte bara genom att utveckla nätverk med lokala sammanslutningar och frivilliga grupper utan också genom att utforma lättillgängliga tjänster i bekanta miljöer. Dessa strategier är viktiga för att förbättra tillträdet för starkt missgynnade grupper.

Traditionellt har vägledning tillhandahållits som en offentlig tjänst och var ursprungligen avsedd att åtfölja den första övergången från skola till arbetsmarknad. Under de sista trettio åren har marknadsbaserade tjänster vuxit fram, särskilt för högkvalificerade. I somliga medlemsstater är många vägledningstjänster helt eller delvis privatiserade. Företagen själva har också börjat investera i vägledningstjänster för sina anställda. Emellertid **förblir det den offentliga sektorns ansvar att fastställa överenskomna lägsta kvalitetsnormer och bestämma vem som har rätt att använda tjänsten**.

Frågor för debatt

- Hur kan befintliga initiativ²² och tjänster främjas så att vägledning blir en del av ett öppet Europa? Vilka förbättringar behövs för att det ska finnas hopkopplade europeiska databaser om möjligheter till lärande under hela livet?²³ Vad innebär för vägledningstjänsterna den "gränslösa utbildning" som växer fram, det vill säga lärande som tillhandahålls i ett land och är tillgängligt från ett annat?

²² Till exempel är följande redan inrättade eller på väg att bli det: Euroguidance-nätverket av nationella centrum för yrkesvägledning, Fedora-nätverket (*European Forum for Student Guidance*), Eures-systemet och det Internet-baserade *Gateway to the European Learning Area*.

²³ För 2001 vill man i sysselsättningsriktlinje 7 förbättra arbetsmarknadens fungerande genom att förbättra hopkopplade europeiska databaser med arbetstillfällen och möjligheter till lärande.

- I eLärande-initiativet föreslås det att vägledningstjänsterna vid slutet av 2002 ska erbjuda allmän tillgång till information om yrkesutbildning, arbetsmarknad och arbetstillfällen för färdigheter och yrken inom sektorn för "den nya tekniken". Hur kan man uppnå detta mål? Mer allmänt sett, hur kan man ytterligare främja utvecklingen av Internet-baserade verktyg för självorientering?
- Vad kan man göra för att modernisera och förbättra grundläggande utbildning, fortbildning samt internutbildning för studie- och yrkesvägledare? Vilka är de mest brådskande behoven för att berika utbildningen? Vilka slags projekt på detta område bör prioriteras inom Sokrates II, Leonardo II och Ungdomsprogrammet?
- Det står klart att man måste utvidga tillhandahållandet av tjänster på lokal nivå, i tillgänglig form och utformade för särskilda målgrupper. Hur kan innovativa tillvägagångssätt, exempelvis "en enda informationspunkt" tillämpas i större utsträckning i Europa? Vilken roll spelar marknadsföringsstrategier vad gäller studie- och yrkesvägledning, och hur kan de göras mer effektiva? Hur kan man utveckla nätverk av byråer som gör det möjligt för tillhandahållare på lokal nivå, genom en grupp av specialiserade källor, att erbjuda verkligt "skräddarsydda" tjänster på individuell basis?
- Hur kan man på bästa sätt se till att det finns en service av god kvalitet på en blandad offentlig och privat marknad för studie- och yrkesvägledning? Vore det lämpligt att utarbeta riktlinjer för kvalitet för studie- och yrkesvägledning, bland annat genom samarbete på europeisk nivå?

4.6. Centralt budskap nr 6: Att föra lärandet närmare individerna

Mål: Att tillhandahålla möjligheter till livslångt lärande så nära inlärarna som möjligt, i deras egna samhällen och med stöd av IKT-baserade hjälpmedel där detta är lämpligt.

Regionala och lokala förvaltningsnivåer har fått allt mer inflytande på senare år i takt med att efterfrågan har ökat på beslutsfattande och tjänster "på marknivå". Tillhandahållande av allmän och yrkesinriktad utbildning är ett av de politikområden som är avsett för denna trend. **För de flesta**, från barndom till ålderdom, äger **lärande rum på lokal nivå**. Det är också lokala och regionala myndigheter som tillhandahåller infrastrukturen för tillgång till livslångt lärande, däribland barnomsorg, transport och sociala tjänster. Det är därför mycket viktigt att mobilisera resurserna till stöd för livslångt lärande hos lokala och regionala myndigheter. Organisationer och sammanslutningar inom det civila samhället har sina starkaste rötter på lokal nivå, och förfogar vanligtvis över stora reserver av kunskap om och erfarenhet av de samhällen som de tillhör.

Den kulturella mångfalden är Europas särdrag. Somliga lokala samhällen kan ha olika egenskaper och problem, men de är alla unika vad gäller plats och identitet. De välbekanta kännetecknen på hemorten och i hembygden inger självförtroende och skapar sociala nätverk. Dessa resurser är viktiga för att ge mening åt lärande och stöd till positiva resultat av lärande.

Varierade och lokalt tillgängliga möjligheter till livslångt lärande bidrar till att människor inte är *tvungna* att resa ifrån sin hemtrakt för att utbilda sig, fastän de även ska kunna göra det, och erfarenheten av sådan rörlighet bör i sig själv utgöra en positiv erfarenhet av lärande. För vissa grupper, exempelvis funktionshindrade, är det inte alltid möjligt att förflytta sig fysiskt. I sådana fall kan man endast få tillgång till lärande genom att lärandet tas till inlärarna. **IKT**

erbjuder stora möjligheter att nå utspridda och isolerade befolkningsgrupper på ett kostnadseffektivt sätt – inte bara för själva lärandet, men även för den kommunikation som bevarar en gemensam identitet trots stora avstånd. Mer allmänt gör "dygnet-runt" och "på väg"- tillgången till lärandetjänster, däribland online-lärande - det möjligt för var och en att använda sin tid för lärande på bästa sätt, varhelst de befinner sig fysiskt i en given stund.

Vad gäller tätbefolkade stadsområden så kan de svetsa samman många partnerskap ur en stor mångfald, med **livslångt lärande som drivkraft för lokal och regional förnyelse**. Storstaden är en smältdegel för grupper och idéer i ständig förändring, och har alltid utgjort en magnet för innovation och debatt. Stadsmiljöer svämmar över med alla slags möjligheter till lärande, från vardagslivet på gatan till företag med högt tempo, för såväl unga som gamla. Byar, städer och storstäder har också redan byggt upp en rad kontakter med andra samhällen runt om i Europa genom vänortsprogram och vänortsverksamhet, av vilka många får EU-bidrag. Denna verksamhet utgör en grund för samarbete och utbyte över gränserna mellan samhällen och orter som har en del gemensamma egenskaper och problem, och som därför utgör en naturlig plattform av intresse för initiativ inom icke-formellt lärande. IKT utvidgar dessa möjligheter genom att möjliggöra virtuell kommunikation mellan lokala samhällen som ligger långt ifrån varandra rent fysiskt.

Partnerskap och integrerade tillvägagångssätt kan på bättre sätt nå eventuella inlärare och reagera på ett anpassat sätt på deras behov och efterfrågan vad gäller lärande. Incitament och andra stödåtgärder kan stödja och uppmuntra ett framåtblickande tillvägagångssätt beträffande livslångt lärande, såväl hos individerna som i städer och regioner i egenskap av samordnande miljöer. Att föra lärandet närmare inlärarna kommer också att kräva omorganisation och omDispositionering av resurser för att inrätta lämpliga **centrum för lärande på platser där människor samlas till vardags**, inte bara i skolor, utan även exempelvis i stadshus och köpcentrum, bibliotek och museer, kyrkor, parker och torg, tåg- och busstationer, idrottshallar och fritidsanläggningar, samt personalmatsalar.

Frågor för debatt

- I slutsatserna från Europeiska rådets möte i Lissabon (punkt 26) föreslås att man omvandlar skolor och utbildningscentrum till mångfunktionella lokala centrum för lärande som alla är uppkopplade till Internet och tillgängliga för människor i alla åldrar. Detta utgör en stor utmaning för alla medlemsstater. Vad finns det redan för projekt och möjligheter som kan erbjuda en lovande väg framåt och exempel på bra lösningar? Vilka slags pilotprojekt bör få bidrag ur EU-programmen för allmän och yrkesinriktad utbildning samt för ungdomar?
- Hur kan man på lokal och regional nivå utveckla partnerskap till ömsesidig nytta mellan tillhandahållare av allmän och yrkesinriktad utbildning, ungdomsklubbar och ungdomsföreningar, företag och forskningscentrum? Har granskning på lokal nivå av medborgarnas behov vad gäller lärande och arbetsgivarnas behov beträffande färdigheter visat sig vara ett bra medel för att omforma möjligheter till livslångt lärande i bestämda samhällen och regioner?
- I slutsatserna från Europeiska rådets möte i Lissabon (punkt 38) främjas klart genomförandestrategier som är decentraliserade och bygger på partnerskap. Vilka incitament behövs för att främja lokala och regionala initiativ – till exempel städer och regioner för lärande – för att de ska samarbeta och utbyta goda lösningar på flera nivåer, däribland den gränsöverskridande nivån? Kan lokala och regionala myndigheter öronmärka en bestämd andel av sin inkomst för livslångt lärande?

- Vad finns det för möjligheter att främja decentraliserade partnerskap inom livslångt lärande genom att utveckla närmare kontakter mellan institutioner på europeisk nivå (Europaparlamentet, Regionkommittén, Ekonomiska och sociala kommittén, Europarådet) som har väletablerade kontakter på lokal och regional nivå?

5. ATT MOBILISERA RESURSER TILL LIVSLÅNGT LÄRANDE

Den debatt som detta memorandum ska ge upphov till kommer att äga rum vid en avgörande tidpunkt för genomförandet av slutsatserna från Europeiska rådets möte i Lissabon. Resultaten av debatten kommer att bidra till fastställandet av prioriteringar och orientering enligt de relevanta instrumenten och programmen i gemenskapen. **Den nya öppna metoden för samordning kommer att möjliggöra ett enhetligt utarbetande av politik och mobilisering av resurser på europeisk nivå och i medlemsstaterna för livslångt lärande.** På EU-nivå utarbetas indikatorer och politikinitiativ, och resurser kommer att mobiliseras.

Att utarbeta indikatorer och riktmärken

Frågan om att sätta upp lämpliga mål och meningsfulla riktmärken beträffande livslångt lärande blir en viktig aspekt i den kommande debatten, i enlighet med den öppna metod för samordning som införs genom slutsatserna från Europeiska rådets möte i Lissabon (punkt 37) och med de metoder som redan används inom sysselsättningstrategin. **Indikatorer som återspeglar hela betydelsen av livslångt lärande såsom det definieras i detta memorandum finns för närvarande inte tillgängliga.** På europeisk nivå har man redan börjat att diskutera hur detta kan förbättras²⁴ och rådet (utbildning) har börjat överväga hur tanken med riktmärken kan tillämpas inom utbildning, alltmedan medlemsstaterna förblir självständiga på detta politikområde.²⁵ Dessutom har ett antal indikatorer för livslångt lärande fastställts och använts för att bedöma framstegen i genomförandet av riktlinjerna för sysselsättning. Man övervägde att ta med vissa av dem i förteckningen över strukturella indikatorer som kommissionen föreslagit för den årliga sammanfattande rapporten.²⁶ Det behövs en gemensam insats från gemenskapen och medlemsstaterna, både för att utarbeta uppgifter beträffande de sex centrala budskapen och för att fastställa lämpliga kvantitativa och kvalitativa indikatorer för livslångt lärande, av vilka somliga troligtvis är nya och kan behöva en ny bevisgrund (denna fråga behandlas utförligare i bilaga II – Utsikter för att utarbeta indikatorer och riktmärken för livslångt lärande.)

Pågående riktade initiativ på europeisk nivå

På EU-nivå görs det redan insatser för att genomföra slutsatserna från Europeiska rådets möte i Lissabon (punkt 11, 25, 26, 29, 37, 38 och 41).

²⁴ Indikatorer för undervisning och lärande i informationssamhället föreslås i Educational Multimedia Report, januari 2000 (kan nås via http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/pdf/2000/com_2000_0023en0.pdf); 16 kvalitetsindikatorer föreslås i Europeiska rapporten om kvalitet i skolundervisning, maj 2000; Eurostats arbetsgrupp för mätning av livslångt lärande ska lämna sin första rapport i december 2000; inom eLärande-initiativet planerar man att utarbeta särskilda indikatorer i förhållande till målen från Lissabon angående datainfrastruktur och datakunskap. I bilaga 2 i detta memorandum behandlas de aktuella möjligheterna för att utveckla och förbättra den europeiska jämförande statistiken och indikatorerna för livslångt lärande.

²⁵ Seminariet i Leiden om benchmarking och öppen samordning, 27-28 september 2000.

²⁶ Strukturella indikatorer, Meddelande från kommissionen, KOM(2000)594, 27 september 2000.

- Rådet (utbildning) utarbetar för närvarande i samarbete med kommissionen en första **rapport** om de gemensamma frågorna och prioriteringarna för **Europas utbildningssystem** i framtiden, däribland livslångt lärande. Rapporten kommer att läggas fram för Europeiska rådet under våren 2001 under det svenska ordförandeskapet.
- Syftet med det nya **initiativet eLärande, som ingår i det mer omfattande initiativet eEuropa,**²⁷ är att höja nivån på datakunskaper och utrusta skolor, lärare och elever med nödvändigt material, yrkesfärdigheter och tekniskt stöd till detta. Den effektiva användningen av IKT kommer att utgöra ett betydande bidrag till genomförandet av livslångt lärande genom att utöka tillträdet till lärande och införa mer varierande sätt att lära, däribland genom lokala centrum för lärande som är sammankopplade i IKT-nätverk och öppna för många olika grupper i alla åldrar.
- Man håller på att utarbeta "**Gateway to the European Learning Area**" som tillsammans med databasen Eures är avsedd att ge medborgarna enkelt tillträde till information om möjligheter till arbete och lärande i hela Europa.
- För att underlätta rörlighet och göra erfarenheter av lärande och arbete mer tydliga kommer kommissionen att lägga fram ett förslag om att utarbeta en mall för en gemensam **Europeisk meritförteckning.**²⁸
- Kommissionen har lagt fram ett förslag till **rekommendation för att främja rörlighet.** För att komplettera denna rekommendation på ett mer konkret sätt utarbetar man nu en **handlingsplan för rörlighet** på initiativ av det franska ordförandeskapet.
- Kommissionen kommer också att fortsätta samarbetet med etablerade nätverk och decentraliserade byråer och med de mekanismer som redan finns för utveckling av livslångt lärande, till exempel **European Forum on the Transparency of Qualifications.**
- Genomförandet av **Handlingsplanen för att främja företagande och konkurrenskraft (BEST)** pågår och i den ingår insatser inom utbildning för företagande.

Handlingsprogrammen Sokrates II, Leonardo da Vinci II och Ungdom

Livslångt lärande är den ledande principen för gemenskapens nya program inom allmän och yrkesinriktad utbildning samt för ungdomar, som trädde i kraft i januari 2000. Den verksamhet som får bidrag inom dessa program - nätverk och partnerskap, pilotprojekt och aktionsforskning, utbyte och rörlighet över gränserna, referenskällor för gemenskapen - är därför ytterst viktiga hjälpmedel för att utveckla den europeiska dimensionen i livslångt lärande. De centrala budskapen i detta memorandum utgör grunden för fastställande av prioriteringar i de sedvanliga inbjudningarna att lämna projektförslag. I de nya programmen finns också möjligheter till gemensamma insatser - det vill säga bidrag till verksamhet som är av intresse för flera av gemenskapens handlingsområden. Detta är särskilt viktigt för livslångt lärande, eftersom det omfattar och integrerar ett antal områden. Till exempel kan man tänka sig gemensamma insatser för att främja samarbetet mellan yrkesverksamma inom olika utbildningssektorer eller i formella och icke-formella miljöer, för att utarbeta innovativa metoder för undervisning och inläring, samarbete mellan olika slag av studie- och

²⁷ eLearning – Att planera morgondagens utbildning, Meddelande från Europeiska gemenskapernas kommission, KOM(2000) 318 slutlig, 24 maj 2000. Den viktigaste informationen om eEuropa finns under http://europa.eu.int/comm/information_society/eeurope/documentation/index_en.htm

²⁸ Slutatserna från Europeiska rådets möte i Lissabon, punkt 26

yrkesvägledning, för att överbrygga klyftorna mellan tjänster och främja nätverk mellan olika specialiseringar.

Riktlinjer för sysselsättning och rekommendationer

Riktlinjerna för sysselsättning visar sig vara **en effektiv ram för främjandet av strukturella reformer, fastställandet av mål och bevakning av framsteg** när det gäller genomförandet av initiativ, däribland inom livslångt lärande. I kommissionens förslag till riktlinjer för sysselsättning 2001 har det livslånga lärande fått en mycket starkare framtoning. Livslångt lärande ses nu som en övergripande del i sysselsättningsstrategin och ingår dessutom i flera av riktlinjerna. Alla medlemsstater måste utarbeta politiska åtgärder för att genomföra riktlinjerna för sysselsättning för år 2001. De flesta medlemsstaterna blir tvungna att reagera på särskilda rekommendationer för politiken vid genomförandet av riktlinjerna för livslångt lärande.

Medlemsstaterna måste ännu utarbeta övergripande strategier för livslångt lärande, som skulle möjliggöra ett enhetligt utformande och genomförande av en rad samordnade åtgärder, tack vare vilka livslångt lärande kan bli verklighet för alla medborgare. I utkastet till Europeiska riktlinjer för sysselsättning 2001 uppmanas medlemsstaterna att utarbeta övergripande och enhetliga strategier för livslångt lärande inom hela skalan av system för allmän och yrkesinriktad utbildning. De ombes också att fastställa nationella mål för en ökad investering i mänskliga resurser och för deltagande i vidareutbildning, och att övervaka vilka framsteg som görs för att uppnå dessa mål.

I och med att dessa strategier utvecklas kommer partnerskapsbaserade och decentraliserade tillvägagångssätt för att föra lärandet "allt närmare" att få en allt större roll, vilket betonas i slutsatserna från Europeiska rådets möte i Lissabon. Utmaningen blir att **införa och att bibehålla enhetlighet inom mångfalden** på alla nivåer i samhällslivet i Europa.

Användning av Europeiska strukturfonderna

I slutsatserna från Europeiska rådets möte i Lissabon (punkt 41) betonas behovet av att mobilisera de nödvändiga resurserna där "unionens roll är att fungera som katalysator och själv bidra till denna ansträngning i enlighet med gemenskapens nuvarande politik".

Europeiska socialfonden har nu en särskild uppgift, nämligen att bidra till de insatser som vidtagits i samband med europeiska sysselsättningsstrategin och riktlinjerna för sysselsättning. Medlemsstaterna bör vara handlingskraftiga i utarbetandet av åtgärder inom livslångt lärande och infrastruktur för livslångt lärande på nationell, regional och lokal nivå. Inom det nya EU-initiativet Equal kommer man att ta upp de relevanta områdena för insatser inom ramen för sysselsättningsstrategi, däribland livslångt lärande. Det verkar också finnas **avsevärt utrymme för att stärka kopplingen mellan Ungdom, Sokrates, Leonardo da Vinci och Equal, å ena sidan, och strukturfonderna å den andra** – särskilt vad gäller användningen i större omfattning av lyckade metoder och projektresultat som utarbetats inom dessa program.

Att använda ramprogrammet för forskning

Forskning som har samband med de centrala budskapen bör prioriteras inom ramen för det pågående femte ramprogrammet och beaktas vid planeringen av prioriteringar för det sjätte ramprogrammet. Även inom de nationella forskningsprogrammen bör man överväga att prioritera forskning som har betydelse för genomförandet av livslångt lärande. Ämnena skulle exempelvis kunna omfatta fördelar för samhället och näringslivet av investering i livslångt

lärande och tillämpad forskning inom undervisning för utarbetande av innovativa undervisnings- och inlärningsmetoder. Inom femte ramprogrammet har redan en av de centrala insatserna inom området "det användarvänliga informationssamhället" till syfte att underlätta livslångt lärande genom utarbetandet av multimedieverktyg.

Uppföljning av detta memorandum

Kommissionen uppmanar medlemsstaterna att från och med nu och fram till 2001 genomföra ett samråd om detta memorandum nära medborgarna och med de centrala aktörerna som ansvarar för livslångt lärande på alla nivåer. Kommissionen kommer att samla in och analysera resultaten av dessa diskussioner och även höra Europaparlamentet, Ekonomiska och sociala kommittén, Regionkommittén, arbetsmarknadens parter och andra centrala partner om deras synpunkter på detta memorandum. Dessutom kommer kommissionen att arbeta vidare med indikatorer och riktmärken och kartlägga exempel på goda idéer. Kommissionen kommer även, som nämnts ovan, att mobilisera EU-resurser för livslångt lärande. Slutligen kommer kommissionen att utarbeta en rapport om resultatet av detta samråd under hösten 2001 i syfte att föreslå bestämda målsättningar, konkreta punkter för insatser och riktmärken för genomförande av en strategi för livslångt lärande.

BILAGA I

Exempel på goda lösningar inom livslångt lärande

I denna bilaga presenteras några exempel på "goda lösningar", dvs. projekt eller initiativ som har visat sig fungera väl när det gäller att omsätta livslångt lärande i praktiken. Projekt har valts ut runtom i Europeiska unionen, varav de flesta har fått bidrag från gemenskapen. Det finns även exempel från länder utanför Europa som i många fall står inför liknande utmaningar vad gäller genomförandet av livslångt lärande. Urvalet har gjorts med ledning av förslag från Cedefop, Eurydice, Europeiska stiftelsen för yrkesutbildning och en studie som kommissionen beställt om vad gemenskapens bidrag har tillfört det livslånga lärandet. De flesta exemplen från Europa har en tydlig europeisk dimension, och alla exempel illustrerar innovativa och flexibla tillvägagångssätt för medborgare och andra partner när det gäller att omsätta livslångt lärande i praktiken. En rad initiativ har redan funnits i flera år och det finns bevis på att de är effektiva. I andra fall finns det ännu inga fasta bevis på projektens framgång, men exemplen har ändå tagits med eftersom de innehåller ett innovativt eller intressant angreppssätt. Förteckningen är ingalunda uttömmande. Syftet är främst att i ganska konkreta termer illustrera vad livslångt lärande kan innebära och ge näring till debatten och sökandet efter nya idéer och metoder, såväl inom som utanför Europa. Att kartlägga bra exempel och föreslå idéer för spridning av goda lösningar kommer förhoppningsvis att bli en viktig aspekt i den debatt som detta memorandum ska ge upphov till.

Mål 1:

Att garantera allmän och ständig tillgång till lärande för att förvärva eller förnya de färdigheter som behövs för ett varaktigt deltagande i kunskapssamhället

Sverige

Kunskapslyftet

Genomförande: juli 1997- juli 2002

Målgrupp: vuxna

Kunskapslyftet vänder sig i första hand till vuxna arbetslösa som helt eller delvis saknar treårig gymnasiekompetens. Grundtanken är att de vuxna, som har störst behov av utbildning, ska få möjlighet att bygga på med nya kunskaper. Genom ökade färdigheter och bättre självförtroende ska dessa personer få en starkare ställning på arbetsmarknaden.

Kunskapslyftets övergripande mål är att

- minska arbetslösheten
- utveckla och förnya vuxenutbildningen
- minska utbildningsklyftorna
- öka förutsättningarna för tillväxt

För all utbildning inom Kunskapslyftet gäller att verksamheten till form och innehåll ska utgå från individens önskemål, behov och förutsättningar. Var och en ska kunna hitta sin individuella lösning ifråga om studieinriktning och uppläggning i tid och rum. Genom validering kan den studerande förkorta sin studietid.

Internationell

YOUTHSTART-projektet – Gemeente Groningen

Genomförande: började i november 1995, pågår fortfarande

Målgrupp: ungdomar

Källor för samfinansiering: YOUTHSTART, centrala regeringen, privata företag i Groningen i Nederländerna

Huvudansvarig: Stin Postbus och partner i Irland och Österrike

Förmågan att använda informationsteknik samt utökade personliga färdigheter anses vara avgörande för att man ska hitta ett arbete i Nederländerna.

Detta projekt är nära kopplat till de nationella målen för livslångt lärande i Nederländerna, där man högprioriterar utvecklingen av IKT-färdigheter och användningen av innovativa undervisningmetoder. Det stämmer också överens med Europeiska kommissionens definition av livslångt lärande.

Projektet har upprepats i andra nordliga provinser i Nederländerna. Deltagande av små och medelstora företag har varit väsentligt för projektets hållbarhet. Kurserna omfattade en kombination av utbildning i nyckelfärdigheter och personliga färdigheter. I de senare ingick sådana ämnen som självaktning, hur man betar sig vid en intervju, hur man svarar i telefon, hur man arbetar i grupp osv. Denna kombination verkar lämplig för målgruppen (unga arbetslösa) eftersom de ofta är oerfarna på dessa områden.

Mål 2:

Att klart höja investeringen i mänskliga resurser för att prioritera Europas viktigaste tillgång, nämligen dess folk

Europeisk

EU:s projekt Adapt Jobbrotation

Målgrupp: Enskilda arbetstagare, grupper av arbetstagare, en avdelning vid ett företag eller en viss näringsbransch samt arbetslösa

Genomförande: Började i Danmark på 1990-talet och pågår ännu samt genomförs i tio andra medlemsstater genom Adapt

Utgångspunkten för Jobbrotation ligger hos företagen och deras utbildningsbehov på grund av ny teknik, organisatoriska förändringar eller internationaliseringen. Principen för ett jobbrotationssystem är enkel: de anställda fortbildar sig medan en arbetslös som är utbildad för det tidsbegränsade arbetet går in som vikarie. Man uppskattar att 5311 personer och 622 företag deltog år 1999 i jobbrotationsprojekt i hela Europa. Flexibiliteten i Jobbrotation har gjort det möjligt att anpassa systemet till nationella eller regionala förhållanden och till särskilda lokala situationer. Vad gäller sysselsättningseffekten för vikarier pekar resultaten från alla regioner i Europa på att cirka 75 % av vikarierna får arbete efter vikariatet, antingen vid företaget där de deltagit i Jobbrotation eller på ett annat företag.

Förenade kungariket

Investors in People (Investerare i människor)

Genomförd 1991, pågår ännu

Investerare i människor startades i Förenade kungariket 1991 och har visat sig vara ett viktigt initiativ för att erkänna de företag som investerar i fortbildning för sina anställda. Genom programmet får arbetsgivare en nationell standard för analys av utbildningsbehov och de företag som vill erkännas som Investerare i människor måste följa denna standard. Den hjälper företaget att höja resultaten genom att koppla fortbildning och utveckling av anställda till företagets mål. Standarden bygger på fyra huvudprinciper:

- Ledningen förbinder sig att utbilda alla anställda för att uppnå företagets mål
- Arbetsgivaren ser över regelbundet företagets mål och planerar hur de kan uppnås genom att såväl enskilda anställda som arbetslagens färdigheter utvecklas
- Arbetsgivaren utbildar de anställda från rekryteringen och under hela anställningstiden
- Arbetsgivaren utvärderar investeringen i utbildning och bedömer dess betydelse för en bättre effektivitet

Investerare i människor har också startats i Nederländerna av det nederländska initiativet för livslångt lärande och den nationella handlingsplanen för sysselsättning

Mål 3 :

Att utarbeta effektiva metoder för undervisning och inläring samt miljöer för ett ständigt livslångt lärande

Gränsöverskridande

Sokrates-projekt: MIWEUL- Making it work: Europeiska universitet och livslångt lärande

Genomförande: 1997- 1999

Detta gränsöverskridande projekt bekostades ur vuxenutbildningsdelen i Sokrates-programmet och omfattade samarbete och jämförande forskning mellan forskare i fyra EU-medlemsstater. Syftet med projektet var att utveckla ett nätverk av forskningscentrum för att kartlägga behoven för ett större bidrag från strategier och åtgärder inom allmän och yrkesinriktad utbildning för livslångt lärande.

Därför koncentrerar sig projektet på följande aspekter:

- Analys av utvecklingen av högskolor som centrum för livslångt lärande i fyra länder i Europa
- Särskilt uppmärksammande av formulering av politiska åtgärder och inriktning på livslångt lärande (särskilt tillträde till utbildning och behov hos vuxna) samt hinder för vidare utveckling
- Kartläggning av likheter och skillnader mellan länder i Europa vad gäller livslångt lärande
- Främjande av politikförändringar på regional, nationell och europeisk nivå genom att bidra till förståelse av det som händer i länder och institutioner
- Främjande av den europeiska dimensionen och ömsesidigt förståelse genom livslångt lärande.

I detta forskningsprojektet har man en övergripande syn som omfattar sammanhanget den livslånga dimensionen inom högskoleutbildning och de typer av politiska åtgärder som genomförs på nationell nivå. Ett viktigt bidrag till utvecklingen av livslångt lärande inom högskoleutbildningen gäller att peka på i vilken omfattning högskolor i partnerskap med företag, regionala och lokala myndigheter samt grupper i samhället kan utvidga deltagandet i och tillträdet till allmän och yrkesinriktad utbildning för icke-traditionella inlärare, däribland genom användning av IKT.

Europeisk

Europeiska nätverket av innovativa skolor (ENIS)

Målgrupp: utbildningsanstalter

Som en del i EUN (Schoolnet) strukturen är det övergripande målet för ENIS att inrätta ett nätverk av innovativa skolor som kan användas för fullständig demonstration av pilotprojekt inom EUN och även utanför det. Nätverket består sammanlagt av cirka 500 skolor med en bred representation av Europa, och kommer att utgöra ett gemensamt integrerat ramverk vad gäller uppkoppling och teknisk infrastruktur, verktyg för undervisning och organisation, metodik för undervisning och organisation och kunskap och färdigheter.

I nätverket ingår skolor med god IKT-utrustning och erfarenhet av dess användning. I varje medlemsland i pågår för närvarande förfarandet att utse de mest innovativa skolorna. Varje skola inom ENIS ska fylla i och lämna in en blankett som de nationella myndigheterna kommer att utvärdera. Den viktigaste fördelen och förväntningarna för innovativa skolor är:

Tillträde till hela EUN-webbplatsen på Internet, däribland användning av

- Samarbetstillämpningar
- Kommunikationsplattform
- Läromedel som utarbetats inom EUN-programmen.

Mål 4:

Att avsevärt förbättra de sätt på vilka deltagande i lärande och resultaten därav uppfattas och värderas, särskilt vad gäller icke-formell och informell inläring

USA

Prior Learning Assessment- PLA (bedömning av tidigare lärande)

Införd: 1994, pågår ännu

PONSI – Project on Noncollegiate Sponsored Instruction and Credit – var det första system som infördes av universitetsledningen vid New York State University efter en pilotstudie från 1974. Sedan 1994 genomförs systemet i samarbete med California State University och kurser från hela landet erkänns genom det. År 1999 erkände 1400 universitet och högskolor intyg som godkänts av PONSI. *College Credit Recommendation System (Credit)* infördes samtidigt av *American Council for Education*, i Washington DC, som är en paraplyorganisation som företräder alla erkända universitet och högskolor i USA. Dit finns huvudsakligen tre tillvägagångssätt för erkännande av bedömning av tidigare erfarenhet av lärande, nämligen tester, bedömning av utbildning utanför högskolan och övergripande bedömning av en portfölj av livs- och arbetserfarenhet.

Bedömning av portfölj anses vara det enda sättet på vilket vuxna inlärare ska kunna bedöma den egna tidigare inläringen och bygga på den för att utarbeta planer för sin framtida utbildning och utveckling. Det är ett mer solistiskt tillvägagångssätt eftersom det är inriktat på att kartlägga och koppla samman lärandet samt att mäta och utvärdera det.

Portföljen är ett formellt dokument där man anges erfarenhet av lärande utanför högskolan och det används för att ansöka om högskolans erkännande av erfarenhetslärande.

Alla dessa åtgärder visar på att man accepterar och inför livslångt lärande som en del i det moderna livet. De leder till en integrering av lärandet efter skolan. Det är emellertid svårt att finna bevis på hur PLA påverkar framsteg och utveckling i arbetet, oberoende av akademiska framsteg (Mann, 1997). Det utgör därför ett intressant område där mer forskning och undersökning behövs, med tanke på att många länder ser USA som ledande på detta område.

Frankrike

Bilan des compétences (sammanfattning av kunskaper)

Införd 1985, pågår ännu

Målgrupper: individer och företag

Initiativet kan komma från företaget eller från den anställde själv. Syftet är att de anställda ska inse sina färdigheter på det personliga och professionella planet, samt sin motivation och förmåga, vilket underlättar deras planer vad gäller yrket och utbildning. *Bilan des compétences* är ett nationellt system som är definierat och förvaltad i enlighet med nationell lagstiftning. Det är inriktat på arbetsmarknaden och fröetagen. Tanken är att ge information till arbetsgivare eller arbetstagaren angående kunskaper för att stödja fortbildning eller yrkesutveckling. *bilan des compétences* syftar inte till formellt erkännande av kunskaper i enlighet med någon standard för kvalifikationer. Den viktigaste referenspunkten är individer och företag.

Mål 5:

Att se till att alla kan lätt ha tillgång till information och råd om möjligheter till lärande i hela Europa, och det under hela livet

Gränsöverskridande

Leonardo da Vinci-projekt: EURO PRO-FILES (Utarbetande av en multimedieprogramvara för vägledning)

Målgrupp: ungdomar

Projektet får bidrag ur Leonardo da Vinci och syftet är att utforma och framställa en multimedieprogramvara med system för yrkesvägledning för ungdomar. Multimediekaraktären gör att man kan jämföra beskrivningar av yrken och främjar yrkesutbildning för ungdomar samt utveckling av system för vägledning. Projektet underlättar utbyte inom yrkesutbildning på europeisk nivå, eftersom cd-rom-skivan innehåller en databas med de färdigheter som man ska förvärva för det yrke man väljer och det motsvarande utbildningen. I slutändan ska verktyget främja rörlighet för ungdomar och sätta ut gränslinjer på grund av kultur, yrke eller utbildning. Projektets effekt på nationella vägledningssystem har varit mycket positivt. Tack vare projektet kan studie- och yrkesvägledare svara på förfrågningar om information från ungdomar angående beskrivningar av yrken på en verkligt gränsöverskridande basis. Rådgivningen kan anpassas till dem som deltar i yrkesutbildning och hjälpa dem att fatta ett välgrundat beslut om internationell rörlighet.

Kanada

SkillNet.ca

Införd: 1993

SkillsNet.ca är Kanadas snabbast växande nätverk av webbplatser med information om yrken och sysselsättning. Det är en samlad plats för information om arbetstillfällen och yrken och utgör ett partnerskap av integrerade rekryteringstjänster som utarbetats av *Industry Canada*, med hjälp av *Human Resources Development Canada* och *Xwave Solutions*. I dessa ingår universitet och högskolor, hälso- och sjukvård, konst, och kultursektorn, utbildning, drift av flygväsendet och den ideella sektorn. Många fler partnerwebbplatser är under utarbetande. *CANARIE Inc.* är Kanadas avancerade organisation för utveckling av Internet. Den inrättades 1993 och har samarbetat med regeringen. Näringslivet, samt forsknings- och utbildningskretsar för att främja Kanadas avancerade Internet-infrastruktur, samt utveckling och användning av tillämpningar.

Mål 6:

Att tillhandahålla möjligheter till livslångt lärande så nära inlärarna som möjligt, i deras egna samhällen och med stöd av IKT-baserade hjälpmedel därhelst det är lämpligt.

Gränsöverskridande

ADAPT-projekt: SES-NET (South East Scotland Network for Education and training)

Genomförd: September 1998- juni 2001, ADAPT-programmet

Målgrupper: Målgruppen för projektet är små och medelstora företag i olika branscher däribland distribution och detaljhandel, multimedia, turism och transport. *University for Industry* (Ufi) inrättades för att förverkliga den brittiska regeringens vision av ett "kunskapsamhälle". Ufi:s huvudmål (som nu betecknas *learnirect*) är att uppmuntra efterfrågan för livslångt lärande bland företag och enskilda och att främja tillgängligheten till innovativa möjligheter till lärande av hög kvalitet, särskilt genom användning av IKT. I projektet sammanförs ett omfattande partnerskap av tillhandahållare av utbildning inom den offentliga och den privata sektorn som bildar ett nätverk av inlärningscentrum med stöd av handledare. Inrättandet av inlärningscentrumen är nyckeln till projektet och många av centrum är förlagda till ovanligare platser, däribland företag. Livslångt lärande blir tillgängligt via lokala inlärningscentrum med möjligheter till lärande som är anpassade till var och ens särskilda behov. Tillgången till information, vägledning och rådgivning om möjligheter till lärande samt tillhandahållare har förbättrats genom att man inrättat en enda punkt för rådgivning, vägvisning och kursanmälan. Genom att erbjuda flexibelt tillhandahållande och lärande i "småbitar" eller självständiga moduler har man kunnat ge tillträde till lärande till dem som behöver lära sig något i ett särskilt syfte snarare än en fullständig utbildning, eller till anställda som måste passa in lärandet i sina familje- och yrkesåtaganden.

Australien

Inlärningscentrum

Införd 1989, pågår ännu

Mål: Att främja engagemang och stöd på lokal nivå

Vid *Centre for Research and Learning in Regional Australia* (CRLRA) vid *University of Tasmania* har man forskat i sambandet mellan kvalitet i lärandet i samhället, det sociala kapitalet i det samhället samt hållbara ekonomiska resultat, i olika regioner i Australien. Australien har även erfarenhet av att koppla samman praxisgrupper (grupper som är sammankopplade i ett gemensamt syfte vilket omfattar pågående lärande och utbyte av idéer och erfarenhet), till exempel lantbrukare eller företagsledare. Man kan få använda goda lösningar från *Western Australia Universities* eller *Queensland Open Learning Network* (QOLN).

QOLN inrättades 1989 på initiativ av den lokala regeringen i Queensland för att ge bättre tillträde till lärande åt samhällen som hade begränsade möjligheter på grund av isolering eller andra faktorer. QOLN har utvecklat ett nätverk med drygt 40 "Open Learning Centres" som fyller ett antal uppgifter i sina samhällen.

Syftet är att centrumet ska bli samhällets samlingsplatser för lärande. På orten anställs samordnare som har till uppgift att uppmuntra engagemang och främja stöd från samhället för att utöka centrumets inverkan på samhället.

BILAGA II

Utsikter för utarbetandet av indikatorer och riktmärken för livslångt lärande

1. BAKGRUND

Det livslånga lärandet har varit föremål för politisk diskussion i ett antal år. I allt ökande utsträckning blev det emellertid i slutet av nittioalet ett prioriterat område inom politiken, eftersom man insåg dess betydelse för den sociala och ekonomiska utvecklingen, den sociala sammanhållningen och det aktiva medborgarskapet. Denna nya betydelse, tillsammans med att gemenskapens behörighet genom Maastricht- och Amsterdamfördragenⁱ nu också gäller allmän utbildning och yrkesutbildning, har ökat behovet av statistik inom detta område.

Utvecklingen mot europeiska indikatorer inom allmän utbildning och yrkesutbildning började för flera årtionden sedan och har under 1990-talet fått ökad tyngd. I februari 2000 inrättade Europeiska kommissionen en arbetsgrupp vars uppgift är att mäta det livslångt lärandet. Arbetsgruppen ska utarbeta rekommendationer till olika tillvägagångssätt som ska antas av Europeiska statistiska systemet (European Statistical System ESSⁱⁱ) och samtidigt ta hänsyn till vad detta memorandum innebär beträffande statistik. Det behov av indikatorer som har uttryckts i andra officiella handlingsprogram, till exempel slutsatserna från Lissabonⁱⁱⁱ, Gemensamma sysselsättningsrapporten^{iv}, e-lärandeinitiativet^v och rapporten om kvalitet i skolundervisningen^{vi} kommer också att beaktas när indikatorer ska utarbetas för livslångt lärande.

I arbetsgruppen ingår också företrädare från Unesco och OECD, för att internationella organisationer som är aktiva inom utbildningsstatistik engageras så mycket som möjligt.

I det följande ges en kort översyn av den statistik och de redskap som redan finns när det gäller det livslånga lärandet, såsom begreppet definieras i detta memorandum, liksom en del planer inför framtiden.

2. DEN NUVARANDE SITUATIONEN

I den nuvarande statistiken inom utbildning och inläring utgår man från system, eftersom detta synsätt hittills har dominerat de politiska perspektiven, och, i mindre utsträckning, från individer och företag. Fokus ligger på formella utbildningssystem (UOE^{vii} och VET^{viii} uppgiftsbanks), på vilka utbildningsresultat som uppnås inom systemen och resultaten av utbildningen för arbetsmarknaden (LFS^{ix}, ECHP^x etc). Uppgifter om deltagandet i vuxenutbildning (LFS) samlas också in, även om inriktningen på formell och arbetsrelaterad utbildning är tydlig. Det finns också information om arbetsrelaterad utbildning som anordnas av företag (CVTS^{xi}) liksom om hushållens utgifter för utbildning (HBS^{xii}), men den klassificering som finns när det gäller tjänster och produkter inom utbildningen möjliggör inte ett relevant utnyttjande av denna information. Man har också försökt att göra direkta utvärderingar av färdigheter genom olika internationella undersökningar som IALS^{xiii} om läs- och skrivfärdigheter i vuxenutbildningen, TIMSS^{xiv} som grundas på skolor och läroplaner, och nyligen PISA^{xv}, som grundas på skolor men inte på läroplaner.

Det nya perspektivet, som innebär att livslångt lärande får ökad tyngd, inte bara på utbildningsområdet utan också när det gäller sysselsättning, ekonomisk tillväxt, social delaktighet etc., ändrar perspektivet på analysen av de flesta av de ovan nämnda källorna och avslöjar dold information som inte har kunnat utnyttjas hittills, eftersom man från politiskt håll

inte uttryckt något klart önskemål om detta. Dessa källor kan dessutom komma att ändras genom det nya perspektivet, så att de olika aspekterna på livslångt lärande bättre kan införlivas.

3. NYA BEHOV

Det behövs idag bättre kunskaper om **hur den enskilde medborgaren lär sig** i formella och informella sammanhang, men också genom informell verksamhet som självstudier. Färdigheter kan man få på flera sätt och det är viktigt att granska hur man tillägnar sig dem - liksom hur man förlorar dem. Vi måste kunna utvärdera de samhälleliga aspekterna på inläringen (till exempel resultatet för medborgarna, miljö, konsumentskydd) liksom arbetsrelaterade och personliga resultat i en vidare bemärkelse (till exempel grundläggande färdigheter, ekonomiskt välstånd, fysisk och mental hälsa, tillfredsställelse).

Begrepp som motivation, förväntningar och tillfredsställelse är avgörande för det livslånga lärandet, medan personliga investeringar i tid och pengar är en viktig del av den allmänna debatten. De olika aktörernas roll och engagemang på kunskapsmarknaden (kommersiella företag, icke-statliga organisationer, branschorgan, lokala myndigheter, staten och naturligtvis individerna) måste också klarläggas.

När en utbildningsmarknad håller på att ta form, finns det till sist också ett behov av att samla in information om dem som tillhandahåller utbildningen, liksom vad den kostar och dess tillgänglighet. Inläringssystemen har i stort sett varit oförändrade under de senaste årtiondena, men genomgår nu radikala förändringar. En effektiv utbildningspolitik kräver att man övervakar och föregriper dessa förändringar.

Statistiken inom utbildning och inläring verkar överlappa statistiken om hur människor använder sin tid, kulturell statistik (GD Utbildning och kultur och Eurostat har i samarbete med Unesco nyligen gjort avsevärda framsteg härvidlag), statistik om turism och audiovisuella hjälpmedel, informationssamhället och immateriella investeringar i strukturell affärsstatistik. Detta ger tillfälle att komplettera de direkta källorna när det gäller livslångt lärande och det krävs ett harmoniserat och flexibelt tillvägagångssätt för att man bäst ska kunna utnyttja dem.

Följande konkreta kommentarer kan göras om de centrala budskapen i memorandumet om livslångt lärande:

3.1. Nya grundläggande färdigheter för alla

Utbildningssystemen ska förse medborgarna med de grundläggande färdigheter som är nödvändiga i en kunskapsekonomi. Färdigheterna måste ständigt uppdateras och många människor kommer att behöva få tillgång till dem utanför utbildningssystemet. Sedan måste alla ansträngningar göras för att de ska kunna bedömas på ett godtagbart och jämförbart sätt, med utgångspunkt i befintliga och direkta bedömningsmetoder. Uppgifter om grundläggande färdighetsnivåer (till exempel i främmande språk och i informations- och kommunikationsteknik) kan man i vissa fall få genom hushållsundersökningar.

Hur effektivt det formella utbildningssystemet i samband med livslångt lärande när det gäller att ge alla tillgång till färdigheter upp till en viss basnivå och skapa en lärandekultur bör undersökas vidare. Det antas allmänt att det gängse (traditionella) systemet, som innebär att lärare arbetar för läroanstalter och undervisar studenter som är inskrivna vid särskilda program, som inom en viss tid ska leda fram till kvalifikationer/utbildningsbevis, ska anpassas

för att kunna inrymma också modulära program, icke tidsbundna studier och målinriktade program, öppen undervisning och distansundervisning samt självstudier. Undervisning i den tidiga barndomen ska åtskiljas från barntillsyn och undervisningens innehåll och omfattning ska särskilt granskas. Information om strukturer och arrangemang när det gäller organisation och läroplaner är avgörande om man ska kunna sätta in statistik om det formella systemet i sitt sammanhang och på så sätt göra det politiskt relevant.

Befintliga källor samlar redan in information om informell utbildning från individer och företag som ordnar fortbildning för sina anställda. Särskilda klassifikationer för informell utbildningsverksamhet bör ändå utarbetas, eller förbättras om de redan finns, för användning i hushållsundersökningar, om hur människor använder sin tid etc.

Information om individuell motivation och attityder kan också samlas in genom hushållsundersökningar, medan engagemang och attityder när det gäller andra aktörer som företag, icke-statliga organisationer etc. ska utvärderas i särskilda undersökningar.

3.2. Mer investering i mänskliga resurser

För att få mer information om hur mycket tid och pengar som investeras i livslångt lärande, är det också nödvändigt med

- harmoniserad information om enskilda individers investering i tid (till exempel genom undersökningar av hur människor använder sin tid (*Time Use Survey*)); denna information behöver kombineras med kontextuell information om arbetsarrangemang, möjligheter till barntillsyn etc., så att man kan bedöma vilka hinder som finns för lärandet mot bakgrund av tillgänglig tid,
- harmoniserad information om hushållens konsumtion/kostnader för utbildningstjänster genom undersökningar om hushållsbudgeten,
- ändring av bokföringen av utgifterna för utbildning i den offentliga sektorn (den bör behandlas som kapital och inte som löpande utgifter); utvecklingen av en "satellitbokföring" som ska omfatta mer än utgifterna i den formella utbildningen; införlivande av utgifter för livslångt lärande i kostnadsanalysen (till exempel kommunikationsnätverk och inlärningscentrum),
- företagsinvesteringar i utbildning (undersökningar av företagsstrukturer, arbetskostnadsundersökningar); investeringar i utvecklingen av mänskliga resurser ska anses som en immateriell investering och ska, även när det gäller statistik, behandlas på samma sätt som kapitalinvesteringar,
- utbildning som ingår som ekonomisk verksamhet i statistik som rör företagen och informationssamhället, så att man kan utvärdera utbudet av utbildningstjänster och produkter och deras marknadsvärde (utarbetande av innehåll, vägledning, produktion av läroedel etc.).

3.3. Innovation i undervisning och inläring

Efter det att man enats om lämpliga definitioner, kan man börja samla in uppgifter om antalet personer som är anställda eller gör frivilligarbete inom undervisning och inläring (formell, icke-formell, informell). Kontextuell information om lärarnas nivå när det gäller kvalifikationer och färdigheter kan användas för en analys, vars långsiktiga målsättning alltid ska vara att mäta nivån på de erforderliga färdigheterna, så snart dessa har definierats.

3.4. Att värdesätta lärandet

Resultaten av EU-initiativ som ECTS (*European Credit Transfer System*), Europeiskt centrum för utveckling av yrkesutbildning (Cedefop), Europeiskt forum för klarhet och tydlighet i yrkeskvalifikationer eller det automatiserade bedömningstestet kan på längre sikt bidra till utvecklingen av en klassificering av kvalifikationer (formella och icke-formella) som kan användas för att bedöma all validerad kunskap i samhället. Fler möjligheter att samla in uppgifter kan komma från initiativ som Europass, vars syfte är att säkerställa ett ömsesidigt erkännande av yrkesutbildning mellan medlemsstaterna. Andra initiativ, till exempel Europeiska datakörtkortet (ECDL), skulle också kunna vara en källa till viktig information.

3.5. Nytt tänkande inom studie- och yrkesvägledning

Kontextuell information om studie- och yrkesvägledning på olika geografiska nivåer kan kompletteras med information om huruvida människor känner till de möjligheter som erbjuds och huruvida de är nöjda med de tjänster som erbjuds. En klassificering av de tjänster som erbjuds inom studie- och yrkesvägledningen skulle kunna utarbetas samtidigt med en klassificering av tjänster och verksamhet inom undervisning och inläring. För att bli effektiv måste insamlingen på detta område omfatta såväl individer som centra för vägledning.

3.6. Att föra lärandet närmare individerna

Informationen om undervisning och inläring måste vara så decentraliserad som möjligt, dvs oftast på lokal nivå. För närvarande lämnar vissa datakällor, till exempel LFS och CVTS, uppgifter på regional nivå. Den största begränsningen är kostnaderna för att utvidga stickproverna så att de blir representativa. I länder där regionerna spelar en stor roll, till exempel i Italien, görs ytterligare statistiska ansträngningar för att tillgodose denna typ av begäran. Inom en förutsägbar framtid kommer utbildningsstatistik på regional nivå att samlas in på ad-hoc basis.

4. VÄGEN FRAMÅT

Systembaserade uppgifter bör kompletteras/berikas med elevinriktade uppgifter som tar större hänsyn till formella, icke-formella och (avsiktligt) informella inlärningsbehov. Om man ska kunna täcka in de områden som nämns ovan och som fortfarande har luckor, bortsett från inläring i den tidiga barndomen och en del aspekter på alla aktörers investeringar i utbildning, verkar den bästa lösningen vara en seriös studie av vuxnas inläring. En sådan studie skulle ha information om

deltagande (frekvens), **tid** som används till utbildning (volym), **typ av utbildning** (mål/syfte), **finansieringskälla** (offentlig, arbetsgivare, egna medel), uppfattade **förmåner** (arbetsrelaterade, samhälleliga, personliga), **efterfrågan** (behov och intressen), **motiv**, upplevda **hinder** för deltagande, tydlighet när det gäller utbudet av studier (**information och rådgivning**), **datakunskaper** (enligt egen uppgift) samt **kunskaper i främmande språk** (enligt egen uppgift).

Bakgrundsvariablerna skulle kunna innehålla: Individerna: ålder, kön, utbildningsnivå, utbildningsområde, arbetsmarknads/anställningsförhållande, nuvarande/senaste arbete, nationalitet/medborgarskap/bosättningsort, inkomst såväl som NACE-sektor, storlek för dem som är anställda.

För att man ska kunna tillämpa detta tillvägagångssätt måste en del metodiska hjälpmedel utarbetas: en särskild klassificering av inlärningsverksamhet (där hänsyn tas till bland annat de nuvarande klassificeringarna på utbildningsområdet^{xvi}, omarbetade klassificeringar av ekonomisk verksamhet så att de omfattar varor och tjänster inom utbildningen^{xvii}, de klassificeringar för utbildning som används i *Time Use Surveys* samt den klassificering av yrkesutbildning som har utarbetats inom ett Leonardo I-projekt^{xviii}). Det behövs också en klassificering av hinder för inläringen och en för förväntade resultat (arbetsrelaterade, samhälleliga, personliga).

En idealisk utformning av en sådan studie, även om den vore mycket komplicerad att genomföra, vore en kedja sammankopplade moduler som successivt kan utvecklas efter omständigheterna, eller standardmoduler som kan passas in i befintliga studier. LFS 2003 ad-hoc-modulen om livslångt lärande, som blir den första länken i kedjan, kommer att göra det möjligt att utveckla de nödvändiga metoderna och nomenklaturerna och pröva några av begreppen. Man bör också överväga att ta med moduler för kulturstatistik (håller för närvarande på att utarbetas av Eurostat tillsammans med GD Utbildning och kultur, Unesco och medlemsstaterna) – audiovisuella läromedel, fritid/turism, etc. Eurobarometern skulle också kunna vara en användbar och lämplig källa, särskilt när det gäller att ta reda på hur effektiv utbildningen är.

Detta tillvägagångssätt bör göra det möjligt att studera olika befolkningsgrupper (lågutbildade och socialt missgynnade personer, ungdomar etc.). Om det behövs mer information om särskilda kategorier eller grupper kan de allmänna metoder som utvecklats inom livslångt lärande möjligen användas som grund för mer vittomfattande jämförelser.

Dessutom bör de administrativa strukturer som ska införas för införlivandet av Europeiska unionens strategi för livslångt lärande redan från början ha en inbyggd statistisk struktur som möjliggör insamling av information vid källan.

5. SLUTSATSER

Även om det redan finns en del statistiska uppgifter om livslångt lärande, finns det avsevärda luckor som blir tydliga så snart man försöker utveckla en konkret politik. Livslångt lärande är ett vitt begrepp och att studera det kräver ett klarläggande av vilka teman som i första hand behöver utforskas. Vi bör också medge att vissa aspekter inte är mätbara. Statistiska uppgifter måste kompletteras med kontextuell information så att vi kan få en djupare förståelse och relatera informationen om inlärningsprocessen till de bästa politiska insatserna. Det är viktigt att nå överenskommelse när det gäller vad som ska prioriteras inom livslångt lärande och hur man ska gå tillväga när det gäller de statistiska behoven. Arbetsgruppen kring livslångt lärande spelar en viktig roll i detta avseende. När processen väl är igång, kan riktmärken fastställas för att utvärdera framstegen i förhållande till de väl definierade målen.

Syftet ska vara att kombinera de intressen och behov som de berörda parterna har när de ska genomföra livslångt lärande på ett sätt som ger en korrekt bild av och en översikt över vad som onekligen är en komplicerad verklighet.

ⁱ Hänvisning till artikel

ⁱⁱ ESS är ett nätverk som består av alla offentliga organ som på olika nivåer - regional nivå, nationell nivå och gemenskapsnivå - är ansvariga för insamling, bearbetning och spridning av de statistiska uppgifter som behövs för

gemenskapens ekonomiska och sociala liv. Utbildningsavdelningen av ESS inkluderar inte bara de femton medlemsstaterna, utan också EFTA-länderna, kandidatländerna i Central- och Östeuropa liksom sydösteuropeiska länder. Centrum för det europeiska statistiska systemet är Eurostat, Europeiska gemenskapernas statistikkontor.

ⁱⁱⁱ I slutsatserna från Europeiska rådets möte i Lissabon den 23-24 mars 2000 (punkt 36) uttrycks önskemål om strukturella indikatorer som ska anges i de årliga sammanfattande rapporterna.

^{iv} Varje år utarbetar kommissionen en rapport om framstegen inom sysselsättningsriktlinjerna utifrån nationella rapporter. I den gemensamma sysselsättningsrapporten 2000 och i riktlinjerna för sysselsättningen 2001 hänvisar man uttryckligen till behovet av indikatorer, särskilt inom det livslånga lärandet.

^v KOM (2000) 318 slutlig "eLearning: Att planera morgondagens utbildning".

^{vi} I den nya Europeiska rapporten om kvalitet i skolundervisningen, som begärdes av ministrar från 26 europeiska länder i Prag 1998, presenteras sexton indikatorer för kvaliteten på skolundervisningen i 26 europeiska länder. Rapporten är tänkt att bli utgångspunkten för diskussioner kring nationella utvärderingar av skolstandard i Europa. Rapporten hittar man på: <http://europa.eu.int/comm/education/indic/rapinen.pdf>

^{vii} Unesco-OECD-Eurostats årliga insamling av statistik om studenter, lärare, magisterstuderande och utgifter. Är i huvudsak inriktad på det vanliga skolssystemet.

^{viii} Eurostats årliga insamling av uppgifter med statistiska och kontextuell information om yrkesutbildning; inbegriper information om lärlingsskap, ekonomiska arrangemang o arbetsbaserade program

^{ix} The Community Labour Force Survey är en harmoniserad stickprovsundersökning av situationen när det gäller arbetskraften i Europa. Den är ett av de främsta instrumenten för att mäta deltagandet i utbildning och den vuxna befolkningens kunskapsnivå (från 15 år och uppåt). Frågorna som gäller deltagande i utbildning har nyligen uppdaterats.

^x Europeiska gemenskapens hushållspanel är en årlig undersökning i vilken man samlar in uppgifter från samma grupp av människor (det är det som är panelen) vilket möjliggör en långsiktig analys av de framträdande dragen. Det huvudsakliga problemet är att urvalet inte är stort, så att mycket av informationen om utbildning, attityder och social situation inte kan bli särskilt detaljerad.

^{xi} *Continuing Vocational Training Survey* är en situationsanpassad Eurostat-undersökning som gjorts två gånger (1994 och 2000). Den samlar in information från företag om den fortbildning som erbjuds de anställda.

^{xii} *Household Budget Survey* är en årlig Eurostatundersökning. Den är inte tillräckligt detaljerad när det gäller utbildningskostnader för att man ska kunna göra någon detaljerad analys av resultaten.

^{xiii} *International Adult Literacy Survey* utfördes mellan 1994 och 1998 åtminstone en gång i ett antal länder. Uppgifterna har publicerats av Statistics Canada och OECD.

^{xiv} *Third International Mathematics and Science Survey* var en skolbaserad undersökning som genomfördes av *International Association for Educational Assessment* (IEA) år (ska kompletteras). En ny TIMSS är under utarbetande.

^{xv} Programme for International Student Assessment gjordes första gången 2000. Den är en OECD-ledd skolbaserad studie som ska göras på nytt 2003 och 2006. Alla EU:s medlemsstater deltar i PISA 2000.

^{xvi} Klassificering baserad på ISCED97 och gemensamt utvecklad av Eurostat, OECD och Unesco.

^{xvii} NACE/CPA

^{xviii} Klassificering av utbildningsbestämmelser färdigställdes 1999 inom Leonardo da Vinci-programmet. Den hittar man under

<http://europa.eu.int/comm/education/leonardo/leonardoold/stat/trainingstatis/areas/area6.html>.